

ספרייה
המכללה לחינוך
נ"ש דוד ילין
ירושלים

טבת תשנ"ד - דצמבר 1993

ספרות ילדים ונוער

שנת העשרים

חוברת ב' (78)

משרד החינוך והתרבות, המזכירות הפדגוגית, המדור לספרות ילדים
קרן ספריות לילדי ישראל מיסודה של רחל ינאית בן-צבי

המערכת: גרשון ברגסון (עורך), ד"ר מירי ברוך (יועץ מדעי), נחמה בן אליהו
ד"ר אסתר טרסי-גיא, אביבה לוי, עדה קרן, דליה שטיין
מזכירת המערכת: חיה מטבייב

כל הזכויות שמורות

בהוצאת משרד החינוך והתרבות, המדור לספרות ילדים, ירושלים,
רח' דבורה הנביאה, בנין לב-רם טל' 02-293801/2

ISSN 0334 = 276 X

87/17P
כ/ב
3"en

פרס זאב לשנת תשנ"ד

ביום חמישי 28.12.93 התקיים בספריית בית-אריאלה בתל-אביב, טקס חלוקת פרס זאב, לספרות ילדים ונוער, לשנת תשנ"ד. הפרס ניתן זו השנה ה-23 ע"י משרד החינוך והתרבות והקרן להנצחת אהרון זאב שעל יד האגודה למען החייל.

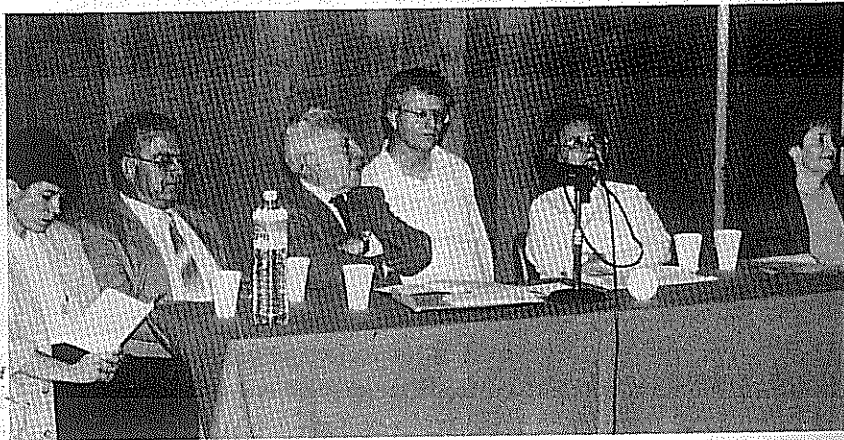
בתשנ"ד זכו הסופרים: דינה דז'טלובסקי, רעיה הרניק, הסדרה "ראשונים בארץ" ובה הסופרים: עמוס בר, אהוד בן עזר ופועה הרשלג. וישראל לרמן על מפעל חייו ביצירת ספרות ילדים ונוער. עמירם, נינו של אהרן זאב, שלא הכיר את סבו - דיבר על המשפחה הממשיכה לחנך לאורו וקרא שני קטעים מיצירות אהרן זאב.

את חתני הפרס ברכו:

ד"ר שמשון שושני - מנכ"ל משרד החינוך והתרבות.
גב' נורית דבוש - בשם האגודה למען החייל.
מר צבי צמרת - בשם המול"ים.

חברי ועדת השופטים קראו את הנימוקים למתן הפרס: ד"ר מנוחה גלבוש, פרופ' זוהר שביט וג. ברגסון שגם הנחה את הטקס.

ספרים
המכללה לחינוך
ע"ש דוד ילין
ירושלים

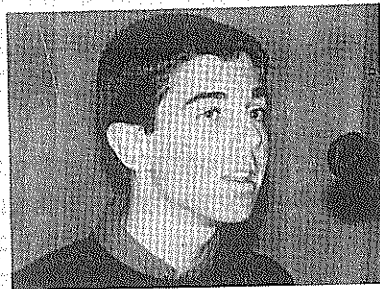
הנשיאות: מימין לשמאל,

פרופ' זוהר שביט, ד"ר מנוחה גלבוש, צבי צמרת, גרשון ברגסון, ד"ר שמשון שושני, נורית דבוש

דברי המברכים

עצום גיל - הנון של זאב

אני יודע, שהמוטו המרכזי של חייו של סבי היה - ילדים. חבל שלא הכרתי אותו, אבל אני יודע שהוא היה אישיות יוצאת דופן, בעל שיעור קומה מזהיר ומחשבה אדירה. וכמה חבל שהוא לא חי אתנו היום בעידן של השלום. כמה מענין היה לו היה אתנו, היה מעביר ערכים של שלום לנוער.

לזכרו אקרא שני קטעים מיצירותיו של זאב:

"אנו מקבלים שליחי עמים בביתנו". - קטע מתוך "בעינינו ראינו".
שיר מתוך "פרחי בר" ערב מלחמת עולם. (ר' להלן בהקדמה לדבריה של רעייה הרניק).

ד"ר שמשון שושני זכ"ל אשר החינוך והתרבות

תודה לגרשון ברגסון השומר בהקפדה על הפצת ספרות הילדים במערכת החינוך, וזו השנה ה-23 שפרס זאב מוענק לסופרי ילדים בזכות יוזמתו.

תודה לחבר השופטים ותודה לנושאי הפרסים על תרומתם לשטח זה. ספרות ילדים הוא נושא חשוב, ואנו עדים לתופעה, שקריאת ספרים מצטמצמת אצל בני הנעורים בגלל האלטרנטיבות האחרות. גם אם עידן התקשורת משתלט, על חברתנו - אסור לוותר על קיומה של ספרות הילדים.

יש הרבה צדדים אצל ילדים, שאם לא נקרבתם לספר תוחמך התפתחותם. יש בספרות יתרון של דמיון, ריגושים, חוויות, עושר, ויכולת פיתוח ההבעה, יותר מכל האלטרנטיבות האחרות. כל פיתוח הצד הריגושי של הנוער יפקע וכן גם הצדדים הקוגניטיביים

ויכולת הביטוי שלהם בכתב ובעל-פה. בלי קריאה אין תרבות עשירה. אני מברך את כל המול"ם, היוצרים והעוסקים בטיפוח ספרות הילדים. אנו במשרד החינוך והתרבות נמשיך לחזק ולתרום לפיתוחו של נושא חשוב זה, במערכת החינוך.

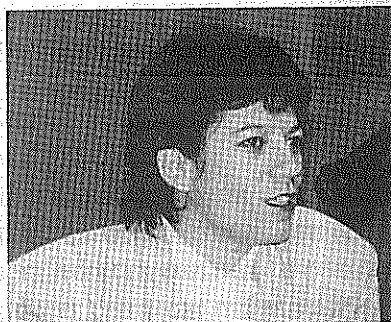
נורית רבז

דוברת האגודה למען החייל.

אני מתרגשת, מפני שזאב היה יו"ר האגודה למען החייל ואני היום צעירת המנהלים, וניתן לי לברך בשם האגודה.

זהו קשר מוזר: ספרות ילדים והאגודה למען החייל, אבל זה היה זאב. הוא אהב ילדים וראה בחיילים את הילדים של כולנו.

על אף העובדה שילד בגיל 18 לובש מדים וניתנת לו המשימה להגן על מדינת ישראל, הוא תמיד נשאר הילד שלנו. ואנחנו באגודה למען החייל משתדלים לתת לו את ההרגשה, שהוא נשאר הילד שלנו. אנו באגודה משתדלים לתת לו את הנשמה.

אני כממשיכה בדרכו, ובשמו של יו"ר האגודה רמי דותן, רוצה להבטיח, שכל עוד האגודה קיימת נמשיך להתעסק במה שנקרא: נשמה.

צבי צמרת

כבוד מנכ"ל משרד החינוך והתרבות ד"ר שמשון שושני, ידידי גרשון ברגסון, כלות וחתני פרס יקרים, קהל נכבד, כבן הארץ - זאב הוא מ'פרחי הבר' של ילדותי. שעות הקריאה בשיריו של זאב היו עבורי מן השעות היפות של הילדות - והתענוג של אותן שעות עדיין זך

וצלול עימי, למרות מרחק השנים. אני חש זכות גדולה להיות דוברם של המו"לים שספריהם זכו ב'פרס זאב' לשנת תשנ"ד.

זאב משקף תקופה בחיי היישוב והמדינה שהרגישה מאד את 'היחד':
שהבליטה את הקולקטיב החדש שרצו לבנות כאן, שנבנה כאן.
חיינו בארץ הם, כידוע, כמטוטלת. תוך כמה עשרות שנים בלבד החלנו לנוע
אל הקוטב השני - אל הקוטב שכל כולו 'היחיד'. סיסמאות שאפיינו את ימי
טרום המדינה - ואת שנות המדינה הראשונות היו: 'חלוציות', 'הגשמה',
'התגייסות'. היום אנו בתקופה שבראש מעייני רבים קריאות אחרות, לעיתים
מנוגדות: 'חופש', 'מימוש אישי' וכו'.

הספרות של ימי הקמת המדינה - היתה מגויסת. היא רצתה ליצור גייסות.
היא ביקשה לחנך. היא רצתה לעצב ולגבש את 'היחד'. היום. כך דומה, רבים
מספרינו עיקרם הפוך. תמציתם היחיד והאדרת 'היחיד': חינו, מצוקותיו,
תשוקותיו.

אני שייך לאותם אנשים המאמינים בכל רוחב האפשרויות של המטוטלת -
המקווים לספרות שתציג את כל טווח תנודותיה. אני שייך לאותם השואפים
לצירופים שונים של 'יחיד' ושל 'יחד' - במינוחים שונים ומגוונים. אני מאמין
בצורך לטפח יחידים, להקשיב ליחידים - ובאותו הזמן ממש בחובה לשמר את
היחד. לתרום ליחד.

אני נזכר בוויכוח שהבאנו פעם באחד מספרינו, והועתק מן העיתון 'דבר', בין
משה בילינסון ובין המשוררת רחל - במלאת 25 שנה לעלייה השנייה (באביב
תרפ"ט). בילינסון טען (ואתמצת את דבריו): חלוצי העלייה השנייה כל מהותם
הייתה קרבן עצמי - הם הקריבו את עצמם כדי לבנות כאן חברה חדשה. רחל
השיבה לו ברשימה שכותרתה: 'קרבנות?'. טענתה המרכזית היתה: לא רק
הקרבנו. קיבלנו לא פחות מאשר נתנו. בנתניה היה סוד הקבלה. היינו חלוצים
מאושרים.

למרות כל אמצעי הקומוניקציה השוטפים אותנו, הספרות - היא עדיין נפש
החברה. קל וחומר - הספרות לילדים, לצעירים. היא לוז החברה ואפיק-החיים
שלה. אין כוח בונה-חברה גדול יותר - מאשר הספרות.
נראה לי כי סידרת 'ראשונים בארץ' - שהיא אחת הזוכות ב'פרס זאב' השנה -
היא דוגמה נפלאה עבור בני הנעורים לצירוף של חיי יחידים שמימשו עצמם
תוך כדי בניין חברה. היא סידרה על יחידים אשר חיפשו את האושר הפרטי
ובו זמנית היו נתונים לבניית 'היחד'. היא אוסף של סיפורים אישיים מרתקים
- על אנשי מופת, חולמים ולוחמים, שפעלו למען הכלל.

זאב היה מאלו שלימדו אותנו כי אדם לאדם - אדם. הוא היה מאלו שהאמינו
כי כל בניית קיומנו היא בניית אדם ובניית חברה המשולבים זה בזה. מי ייתן

ויהיו ממשיכים לאמונות חיוניות. שפע ברכות לכל היוצרות והיוצרים שזכו ב'פרס זאב'. תודה לחבר השופטים בשם הוצאות הספרים שספריהם זכו בפרס.

הצנחה

הפתק בשפת אידיש מכדי להזיכר ספר חייב אלק (היות בצ' צלר e) קורח אבן כוחות כע' e' אשן הגיבור אני יודע מהו צלר e' הגב. ד'נה ד'יט' אבסקן, אבן יודע אני שכלות כע' e' אשן הגיבור י' בה. אני אגמין את הספרת ד'נה ד'יט' אבסקי אבן את פרס זאב י' e'.

מעשה בצעול רקדן -

ניצוקים לצתן הפרס לד'נה דז'טלובסקי

שלשה רכיבים בכותר של הספר. המסקרנים את הקורא הצעיר: מעשה - וכבר הוא סקן לדעת מהו. במעיל - הרי מעיל הוא בחזקת דומם, איך מתקשר אליו מעשה? ורקדן - איך יכול מעיל ליהפך לרקדן? באקספוזיציה לסיפור, מציגה דז'טלובסקי במילים ספורות את השמות הפועלים בסיפור: סבא, טלי נכדתו, חתול קטנטן, כיסים במעיל וממתקים. הגיבור של הסיפור הוא החתול, מעלליו שלו - בהרקדת המעיל, שלא בכוונה. אך המעיל הרקדן נראה בעיני הסביבה כמראה פלא: "וכל ילדי השכונה מגדול ועד קטן באו לראות את המעיל הרקדן".

העלילה היא בעלת היקף מצומצם ומוליכה ישירות אל הסוף, אך בתוך העלילה משולבות אפיזודות קטנות המצטרפות הישר לרקמת העלילה אולם הן מובנות גם לקורא הצעיר ואינו מתקשה להבין את הרצף שבהן. הפרס הניתן על ספרה "מעשה במעיל רקדן", אינו אלא עילה לבטא בהוקרה את יצירתה לטף, בכתיב ספרים נוספים, שבהם הצטיינה ברגישות להבנתם של הקוראים הצעירים.

מקוריותה של דז'טלובסקי היא שבכל סיפוריה הגיבורים הם בובות-שחקניות, פרי ידיה.

המסופר מוגש בצורה בהירה בלשון קולחת ופשוטה, אף כי המחברת עלתה מפולין בגיל שבין עצה לזקנה ולא ספגה את ידיעותיה בלשונונו כגורסה דינקותא.

החומרים שעליהם היא בונה את העלילה מוכרים וקרובים לילד ולקוחים מעולמנו.

בסיפוריה מובלעים אהבה לבעלי-חיים ושאיפה לעזרה לשובב את הילדים. מודגשת סימפטיה רבה לסבים ולזקנים כאילו באה לומר "אל תתרחק מהדור שקדם לך ותאהבהו".

ויש בספריה מסר חינוכי סמוי, אך אין היא מטיפה מוסר לקוראיה ולשומעיה, אלא מתוך העלילה משתמע לקח טוב, ומכאן השאיפה לסוף-טוב התואם את גיל קוראיה.

על כל אלה החלטנו, פה אחד, להעניק לדינה דז'וטלובסקי פרס זאב לשנת תשנ"ד.

פרופ' זהר שביט ד"ר מנוחה גלבוע גרשון ברגסון

דבר מקבלת הפרס: דינה דז'וטלובסקי

בני משפחתי האהובים! ידידי היקרים! אורחים נכבדים! היום יום מיוחד בחיי, הגני מקבלת פרס לספרות ילדים הודות לספרי אשר לא מזמן יצא לאור, "מעשה במעיל רקדן".

אני מקבלת את הפרס בשמחה ומודה למשרד החינוך והתרבות ולוועדת השופטים אשר העניקה לי את הפרס הזה.

בחיי אדם כמו באגדה, הכל אפשרי. הרי כשעליתי ארצה בגיל קרוב לשישים לא ידעתי מלה עברית וחנה במרוצת הזמן, עד היום הזה, יצאו לאור שנים-עשר ספרים שלי לילדים. האם אין זאת כמו באגדה? איך קרה הדבר?

על כך כתבה מירה מאיר " לפני שנים באחד הספרים שלי.

"כשדינה באה ארצה, היא עוד לא ידעה עברית, אבל ידעה לעשות בובות לתיאטרון ויחד אתן היא למדה עברית. זה לא היה קל, אבל לבסוף - עובדה הן למדו. ובהמשך, היום עובדת דינה כך: מחברת מחזה, ואחר-כך עושה את הבובות, וגם את כל החפצים הנחוצים לבובות בהצגה, ואז היא מציגה בפני ילדי הגנים, ולבסוף הופכת את ההצגה לספר".

וזה נכון. הספרים שלי "צמחו" מההצגות שלי. לפני שנים רבות, עוד בפולין, נדבקתי במחלת תיאטרון בובות. אז, לא תיארתי לעצמי שעובדה זו תהווה נקודת מפנה בחיי. וכך באמת קרה הדבר. כשבאתי ארצה, ולא היתה לי כל אפשרות להמשיך בעבודתי המקצועית בחינוך הילד הרך, פניתי לכיוון תיאטרון הבובות. כבר בשנת 1958 הצגתי בגני ילדים את ההצגה הראשונה שלי "מה קרה לכלבלב מיקי".

מתי ואיך קרה שהפכתי מחזה לסיפור? זכור לי יום בו נולד הרעיון. היה זה בגן ילדים בגבעתיים. הצגתי אז את ההצגה "מה קרה לבובה של רותי". במקרה היתה שם המפקחת הראשית על גני ילדים, ניצה נפתלי ז"ל. אחרי ההצגה אמרה לי: "דינה, יש לי רעיון. כתבי את ההצגה בצורת סיפור, אנחנו נעזור לך, צלם יצלם את הבובות ויצא ספר יפה לילדים". כך עשיתי. ובשנת 1960 יצא לאור הספר הראשון שלי: "מה קרה לבובה של רותי". עד סוף ימי אהיה אסירת תודה לניצה נפתלי ז"ל.

עדיין אני ממשיכה בתיאטרון בובות, ממנו "צמחו" גם "המעיל הרקדן". אני מודה לאבנר כץ על איוריו היפים בספרי, אני מודה לעורכות מירה מאיר ועדנה קרמר, אשר תמיד הושיטו לי עזרה, ולא פעם הציעו עצה מועילה.

אני מודה גם להוצאת "ספרית פועלים" אשר במשך שנים רבות הוציאה לאור את ספריי והקפידה על הצד האסטטי של הספר.

לסיום, ביום זה, ברצוני להזכיר את אלה אשר עזרו לי בראשית דרכי בארץ. במיוחד אזכיר את ד"ר מיכאל הנדל ואשתו חנה, ידידתי הנאמנה ז"ל. ד"ר הנדל עזר לי לקשור קשרים עם אנשי חינוך, וכך נפתח בפני השער לעולם הקסום של גני ילדים בארץ. ולבסוף הבן שלי רישרד ז"ל, אז רופא צעיר, ידידי הנאמן. דאגתו הגדולה היתה לאפשר לי להמשיך בעבודתי ולהיות פעילה ומועילה בארץ. הוא אשר תיכנן ובנה במו ידיו את המיתקן המקורי

לתיאטרון. הוא אשר עזר לי לפתור כל מיני בעיות טכניות. כל הישג בעבודתי
גרם לשמחתנו המשותפת.
יהי זכרו ברוך.

הפנחה:

ספרה [רציה הרניק "אחי אחי" ג'אן כאב (אצקה) אקרא [פנ'יכס את סירו] זאב: "יד
[כ] ה[א]ל[פ]ס" שהזכר גם צ"י [נין] צאירק ג'י.

ילדי כל העולם, הפוקחים עינים מול שמים טהורים- טוב, הרצים ברגלים יחפות בדשא הרטב, המלקטים לזרים את פרחי- הפר, השולחים בנהרות את ספינות- הנזיר, הקופצים ב"קלסים" - דגל אחת ב"ארץ" ו"שמים ב"שמים" - רגע אחד, הביטו לאבותיכם ישר בעינים ואמרו: אבא, אנו רוצים לחיות,	מן הפרות הבשלים המתוקים לטעם, את זמר העולם בעינינו לשמות, פשוט לחיות. ואם אבא איננו שומע, צעקו! מוצקת ילדים הרוצים לחיות העולם ידבצע. ואז - שאו עינים מול שמים ושמש וארץ וגם, באלה הפותחים את טובכם לכלנו, לכלם, השקעו: "אנו נהיה גדולים לא מטמא ידנו בדם".
---	--

נימוקים למתן הפרס לרציה הרניק על ספרה: אחי אחי

רציה הרניק מתמודדת בספרה עם נושא כואב וקשה מנשוא: השכול. בחירתה
בנקודת התצפית של האח, והפכחון הרב שבו מתואר השבר שנפער בחיי בני
הבית כולם, עושה את אחי אחי לספר שאי אפשר להרפות מקריאתו וגם אי
אפשר שלא לכאוב את כאבו.

הספר כתוב ביד אמן רגישה, ומאיר את הנושא מנקודת מבט מיוחדת, נקודת
המבט של אח צעיר, החווה את אובדן האח הבכור, ששימש עבורו מודל

להתייחסות, וכן את אובדן כל עולמה של המשפחה כולה. הצער והכאב שלו, המאבק עם הזכרון המתפוגג, הרצון להרויח רווח אישי מהאסון, יחד עם הכעס על מה שקרה, מתוארים בלי שמץ של זיוף, באמינות וברגישות.

רעיה הרניק הצליחה לתאר את המורכבות הרגשית הכואבת של השכול, שבה דרים בכפיפה אחת יחסי שנאה, אהבה, חרטה ואשמה, ושבה נבנים שני עולמות: העולם הפנימי של המשפחה והעולם שאותו מציגה המשפחה כלפי חוץ.

בעדינות ובניקיון סגנוני מתארת הרניק את הטלטלה האיזומה לתוכה מוטלים יחסי המשפחה, בלשון אמינה ולא מצטעצעת, ובחדות-ראייה, שהופכים את הטקסט לספר חשוב לא רק בשל התמטיקה שלו, אלא גם בגלל ערכו האמנותי הרב.

פרופ' זהר שביט ד"ר מנוחה גלבוע גרשון ברגסון

דבר מקבלת הפרס רעיה הרניק

ברצוני להודות לנוכחים כאן, לחברי ועדת הפרס, ובעיקר להוצאת "עם עובד" שלא רק הוציאו את הספר, אלא גם מצאו אותו ראוי להישלח לוועדת הפרסים.

להוציא ספר- זה מרגש מאד. לשמע תגובות של קוראים - בודאי, ולקבל במפתיע פרס, ועוד, פרס על-שם זאב, כבוד גדול הוא.

איני יודעת כמה אנשים זוכרים את זאב, או מגדלים את ילדיהם על שיריו. לי היה הכבוד, לא רק ללמוד את שירי זאב בבית-ספר, ולקרא אותם לילדי,

אלא גם לפגוש בזאב אישית, בהזדמנות, אולי מוזרה, אבל נידמה לי, מאפינת אותו מאד.

הייתי בין הבנות המועטות במחזור השני של העתודה האקדמית, כשזאב היה קצין חינוך ראשי של צ.ה.ל. אחרי המבחנים בכתב, והמבדקים לקורס קצינים, היתה "הועדה"-מוסד עלום ומפחיד.

כשהגיע תורי להכנס, נשאלתי, כנראה, את כל השאלות הרגילות, השבתי את השבתי, ופתאום פנה אלי הקצין הבכיר (זה היה זאב) ושאל-ומה באמת היית רוצה ללמוד? שאלה מפתיעה. נרשמתי ללמודי כלכלה באוניברסיטה-זה נחשב אז ל"מעשי"-זכמובן שבאמת רציתי ללמוד ספרות.

בהיטוס מה עניתי לו-ספרות, לא בטוחה אם בזאת איני מחסלת את הסיכוי להתקבל לעתודה, והוא פנה אלי ממש בלהיטות, והחל בינינו ויכוח על משוררים אהובים. בחוצפה של בת 18 הסברתי לו את דעתי הנחרצת על שלונסקי, והחל בינינו ויכוח, שהנוכחים האחרים ניסו לקטוע מפעם לפעם בלי הצלחה.

נידמה לי, שהפתיחות, הסקרנות, הכבוד לנער, כולם מאפיינים של זאב באו לבטוי בשיחה זו, שאמורה היתה להיות צבאית לחלוטין והפכה למחונכת ומענינת, ואזרחית לגמרי.

אני ניזכרת באותו אחר צהריים בלשכת הגיוס ביפו, בהרבה חיבה והערכה. לכן לכבוד מיוחד הוא לי לזכות בפרס על שם אדם, שאת זכרו אני נושאת שנים רבות כל-כך.

מבט על קהל המשתתפים

נימוקים של ועדות השופטים להענקת פרס זאב לסדרה ראשונים בארץ

יד בן-צבני, שהוא מכון-מדעי-מחקרי העוסק בתולדותיה של ארץ ישראל והוצאת עם עובד חברו יחד להוצאת סדרת ספרי נוער בעלי רמה ואיכות ספרותית ומחקרית כאחד.

ספרי הנוער מתעדים דמויות חשובות מראשית ההתיישבות בארץ, וזאת עפ"י מסמכים הנמצאים באוסף המכון. תעוד זה יוצר הזדהות היסטורית של הקוראים עם הארץ ועם אישים שהיו חשובים והיוו חלק מן ההסטוריה של הארץ. לדוגמה, יצא בעבר ספר על ד"ר הלל יפה, שנכתב בידי לאה נאור וספר המספר את סיפורו של כתריאל יפה, מי

ד"ר זבי גלז

סנהרג בזמן מלחמת העולם השנייה בסירת הכ"ג. את הספר הזה כתבה תמר ברגמן, שהיא סופרת ילדים חשובה ובתו של כתריאל יפה. השנה פורסמו שלושה ספרים חשובים מבחינה היסטורית ומרתקים מבחינת כתיבתם הספרותית. הספר המשוררת מכנת של עמוס בר, שהעמיד יצירה ספרותית ותיעודית כאחד. סיפורה של המשוררת רחל, שחייה היו מצד אחד מרגשים וגדושים בשמחה וביצירה ומצד שני חיים של עצב, יסורים ומחלה קשה מאד.

המשוררת רחל היא אחת המשוררות החשובות שהיו לנו בארץ ומן הראשונות שאת שיריה שרים עד היום. חשוב שנערים ונערות יכירו את חייה ואישיותה. הספר השני, ג'דע, סיפורו של אברהם שפירא, מן הגיבורים המיוחדים שהיו לארצנו, שהיה חולם של החלום הציוני ומגשימו כאחד. את הספר כתב באמנות בלתי רגילה אהוד בן עזר. הספר השלישי שליחות של אהבה, שכתבה פועה הרשלג, הוא סיפור שליחות נועז ומרגש על אנדו סירני ותולדות חייו עד סופו המר בקווי האויב הנאצי בצפון איטליה, שהיא הארץ בה נולד.

הסדרה יוצרת רומנים לנערים ולנערות ואפילו לאנשים מבוגרים ובוודאי יהיה חשוב שעולים חדשים יקראו ספרים אלה שמצד אחד הם בבחינת ספרות

ריאליסטית בעלת עלילות מרתקות ועיצוב דמויות מיוחדות, עם זאת מצד שני יש לספרים אלה חשיבות היסטורית. הדמויות המיוחדות והרקע הארץ-ישראלי הם יסודות חשובים להזדהות. על המיוחדות של סדרת ספרים זו, על הסופרים הנפלאים שהנציחו פרקי היסטוריה של אנשים גדולים בארצנו, הוחלט פה אחד להעניק להם פרס זאב לשנת תשנ"ד.

ד"ר מנוחה גלבוע פרופ' זהר שביט גרשון ברגסון

המנוחה:

צוד פתגם באידיש:

כאשר נכנסת לבית אלאספחה אי-הבנה דרך הדלת צפה האהבה החלה בצד החלון.
הספחה "ס'חלות se אהבה" כותבת פאזה:
"נאקקתי אצרתק se רביס לאחתי אגלות כי הדלתות פתוחות אלה איינין דרכי se אגן אגן"
פאזה נאצאת בחו"ל. את דבריה תקרא נירה הראל

דברים לטקס חלוקת פרס זאב עאת פועה הרשלג

תודתי העמוקה לוועדת השופטים אשר מצאה לנכון לזכות את הסידרה "ראשונים בארץ" בפרס המכובד.

שמחתי מאוד לכתוב ספר במסגרת הסידרה הזאת. הילדים של ארצנו

התברכו באוצר מיוחד במינו. בארץ מהלכים אינסוף סיפורים מרתקים על אנשים מופלאים. יש בעבר שלנו חולמים רבים וגם אנשי מעשה שפעלו עם אמונה עזה בלב. אנצו היה גם זה וגם זה, ובעיקר, כשם הסידרה, הוא היה מטבעו ראשון. לא תמיד נשאר כדי להמשיך את מה

שהתחיל, אך זו גבורה מסוג מיוחד להיות ראשון. אין אמנם צורך להתמודד עם צילם של הקודמים לך. אבל גם אין על מי להישען ואת סימני הדרך צריך לגלות בעזרת החושים. גם אם אנחנו חולכים ומתקשים לתואר הזה, ראשונים,

מסיטים אותו לזמן עבר, אל בין המרכאות הכפולות, הוא עדיין מתאר אנשים
אמיצים מאוד ומציאות הממשיכה תמיד לפעום.

ידעתי שסידרה מעין זו דורשת הליכה על קו דק ועדין, כי איך מספרים
היסטוריה לאנשים צעירים? איך מספרים סיפור אמיתי בלי לייפות ובלי
להפוך דמות חיה ונושמת לסמל מרוחק? היום בכלל אוהבים לחשוף את הצד
הפחות הירואי, הפחות יפה, אבל גם בזה יש סכנה. ציניות זו מחלה קשה,
במיוחד כשהיא עוברת בתורשה מן המבוגר אל הילד. איך שומר
החכם-לאחר-מעשה על טעם ההתחלה ואי הידיעה? ומה הוא מעביר על
תמימות הכוונה? ומה יהיה על ההתלהבות של הקורא הצעיר ועל יכולת
הפליאה שלו?

התחלתי את הספר במשפט: "איפה אנצו? לפני רגע היה כאן ופתאום נעלם" כי
זו היתה התחושה שהלכה וגברה בי במהלך הכתיבה, עם המפגשים הרבים
והקריאה על אודותיו. המוני אנשים בארץ הכירו את אנצו, אבל מי הכיר אותו
באמת? דווקא האיש המוחצן כל-כך, הקל-דעת לכאורה, האוהב לדבר, המצוי
בלב העניינים - דווקא הוא התגלה לי כרב-פנים ולגמרי לא פשוט, איש
והיפוכו.

האם יש לנוער מקום בלב לסתירות של דמות אמיתית? לגיבור מורכב כזה?

לאט לאט התבהר לי התבהר לי עד כמה חשוב לספר לבני הנעורים את
סיפורו של אנצו. ולא רק משום שיצא בסוף לפעולת צניחה מעברר לקווי
האויב אשר ממנה לא שב. הוא גיבור מרתק גם בלי מבצעים נועזים. יש
בדמותו מקוריות ועוצמה כובשת - ויש לו גם חולשות. הוא מקסים אנשים
והוא גם מרגיז אותם. הוא צעיר אמיתי ברעננות המחשבה שלו; חושיו דרוכים
אל החיים והוא מוכן להיענות מיד ובלי מיקוח כשהוא מזהה צורך אמיתי.
שאלתי את עצמי - האם אפשר לספר לילדים סיפור שיביא את אנצו אליהם
קרוב. לכאן ועכשיו. והיה לי ברור, לשם כך האיש צריך לחיות.

נראה לי שאנצו היה רוצה מאוד ספר שיספר אותו, ויותר מכל אני מאמינה
שהיה רוצה להגיע לאנשים צעירים. לו היה יכול לדבר עם הנוער של היום
היה עושה זאת ודאי בלהט מדבק. מה בדיוק היה אומר להם, אינני יודעת,
אבל אין ספק שהיו קולטים מאישיותו את הבעירה, את המעורבות שלו עד
הסוף.

עצם המפגש איתו היה מלמד אותם שיעור חשוב. אולי גם היו סופגים מן

האומץ שלו לעמוד לבד - לא שייך לאף אחד. לא לשום גוף או מפלגה. אולי
היו רואים את רוחב הדעת שלו, שנתן לו את החירות לנוע מארץ לארץ וגם
מעולם לעולם: מחד משולב עמוק במתרחש ומאידך קל תנועה לשנות כיוון.
אנצו שוחח כדג בתרבות המערב וגם מעורה בפרטי היומיום של הקיבוץ,
לוהט בשיחות ובמפגשים וגם מכונס לעצמו בקריאת ספר, הרחק מכל היבט
חברתי. והכי חשוב - אולי היו שואבים השראה ישירה וחמה מן השמחה
המבעבעת שלו, שמחת חיים ואהבת אדם - שאין בה ציניות ואין בה ריפיון.

אינני יודעת אם הספר מעביר את כל זה ואם בני הנעורים אכן יקלטו מן
הספר את עושר דמותו של אנצו. אני לא יודעת אם בני הנעורים עוד קוראים
ספרים... אני מקווה שהם אכן מוצאים את משך הזמן ואת הסבלנות הדרושים
בקריאת ספר. כל מפגש עם אדם דורש אורך רוח והפיכת דפים.

אני אסירת תודה לסידרת "ראשונים בארץ" על ההזדמנות שניתנה לי
להתקרב אל האיש הזה ולנסות לחוש, יותר מאשר להבין, מי היה.
כתיבת ספר על אנצו זו הרפתקה, הצטרכתי לרוץ אחריו בדמיוני מארץ לארץ,
להיקלע בכל פעם לנסיבות שונות. נשימתי קצרה, אבל תמיד היה שם אנצו
ותמיד סחף אותי באנרגיה שלו.

היום לפני 49 שנים, ב-18 בנובמבר 1944, הוצא אנצו סרני להורג במחנה
דכאו. כמה מדויק שספר על אנצו יימנה על מקבלי הפרס ביום האזכרה לו.
אכן, יש לה, לפעמים: למציאות, דיוקים מפתיעים ומרגשים. אנצו היה אדם
מפתיע ומרגש. הלוואי שיגיע אל בני הנעורים. הלוואי שיהיה מפגש!

את הפרס יקבל אביה של פועה.

הפנחה:

צ'ז פתגם: קו יתר זהות אבקר אבקר אבקר. אהוד בן צור כופר בן אהרן בפתגם זה.
אזכיר שקו אף זהות אבקר.

אהוד בן עזר על הספר "ג'דע", סיפורו של אברהם שפירא

קהל נכבד,

אילו המשורר אהרון זאב היה מאריך ימים, הוא היה היום בן 93, צעיר רק בשנתיים מגיבור ספרי אברהם שפירא, שמת בגיל 95, ב-1965 זאב ודאי היה שמח שהפרס על שמו ניתן ל"ג'דע", ספר שמתאר גבורה עברית ומערכות מלחמה בישראל, נושא שעליו הוציא הוא-עצמו אנתולוגיה, ואשר גם בחייו סימל את השילוב של ביטחון וצבאיות עם שירה.

אני רוצה להודות לנירה הראל, מ"עם עובד", שהיתה יוזמת הספר. צריך להבין את הקושי העומד בפניה - למצוא סופרים שהיו כותבים את ספרם גם אלמלא פתנה אליהם, שהרי המקדמה שסדרת "ראשונים בארץ" מציעה - מאפשרת לסופר חודש עבודה ולא שנה-שנתיים, הנחוצות לכתיבת הספר. אני עצמי השקעתי בכתיבתו את כל שנת הפרס של ראש הממשלה שקיבלתי, ואיני מצטער על כך, כי את "ג'דע" רציתי לכתוב. אני חלק מההיסטוריה של פתח-תקוה, סבי יהודה ראב היה מורו-בשמירה של אברהם שפירא, ואני כאילו הוכנתי על ידי משפחתי להקדיש חלק ניכר מכותיבתי לתולדות המושבה.

תודה למוטקה נאור, העורך המדעי מטעם יד יצחק בן צבי. כדי להבטיח את עצמי משגיאות, וגם להשתעשע בכתיבה, הניתנת בקלות למחיקה, על גבי מחשב - הכנסתי במכוון אנאכרוניזמים בנוסח הראשון שהגשתי לו. משפחת שפירא יושבת ביהוד ב-1883 לערך, וליד הסמובר ופלחי הלימון וגזרי הסוכר - קערית ובה שקיות תה. בר-מצווה של אברהם הנער, בדרך מיפו ליהוד, והוא מניח לראשונה תפילין - ליד הר המזבלה של חיריה. מכתב לאברהם שפירא משיח' איברהים אבו-פופיק. צוות טלוויזיה של ה-BBC בא ליפו ב-1921 כדי לסקר את המשפט של המשתתפים בהתנפלות על פתח-תקוה. אברהם שפירא בעל עיני הפלדה הכחולות בא לטקס הסולחה בכפר יהודיה, ועובר ליד שורה

של פלחיות המחזיקות בזרועותיהן תינוקות, כולם כחולי עיניים ודומים לו.

מוטקה מצא כמובן לא רק את אלה, אלא גם שגיאות שלא התכוונתי להן. ובעדינות, כדי שלא לפגוע בי, שאל אותי אם לא הקדמתי במקצת את מועד השימוש בשקיות תה.

ותודה אחרונה לחיים באר, שהיה העורך הספרותי של "גידע", מטעם "עם עובד". הוא הגן על הספר - שנכתב בעצם כספר למבוגרים, ומשום כך כבר נראה כאילו אינו מתאים לסדרה. חיים ערך אותו בתבונה, מצא כל מקום שבו התעייפתי וסלחתי לעצמי, והציע תיקונים או גרם לי לתקן ולהוסיף. אבל אני באמת לא חשבתי על ילדים ונוער כאשר כתבתי את הספר. ואולי, אם צריך לקוות שברבות הימים, מכל ספר - ייעשה סרט, או תיעשה סדרת טלוויזיה. הספרים שהדור שלנו כותב - יהיו אולי חומר לדורות הבאים להמחזים ולהסריטם, כי את היריעה האפית הראשונית, הרחבה - להם יהיה כבר קשה להעלות. גם לנו זה כבר לא כל כך קל.

יש לנו ארגון נחמד של סופרים לילדים ולנוער, סומליון - כמאה, כמאה וחמישים חברים. ואני משוכנע כי הספרים שלנו בלבד יכולים לספק חומר לסרטים ולסדרות טלוויזיה לעשר השנים הקרובות.

וצריך לקיים פגישות עם סופרים בבתי הספר. אבל כל זמן שמשרד החינוך מתחפר בעמדה המצחיקה שלו - שאינו מכיר בסופר כבעל מקצוע, שיש לשלם לו לפי תעריף אגודת הסופרים, אלא משלם לו 40 ש"ח לשעה אם יש לו ב"א, ו-50 ש"ח לשעה אם יש לו מ"א, אתם לא תראו אותנו, את הסופרים - בבתי-הספר. לאחרונה נודע לי שגם לאמנות לעם נגמר התקציב לפגישות סופרים עם תלמידים בשנה זו.

עמוס בר, דברים בטקס קבלת פרס זאב

לפני שאומר את דברי, לפני שאודה לנשיאות ולחברי הועדה - עלי לפרוע חוב, עם ריבית והצמדה.

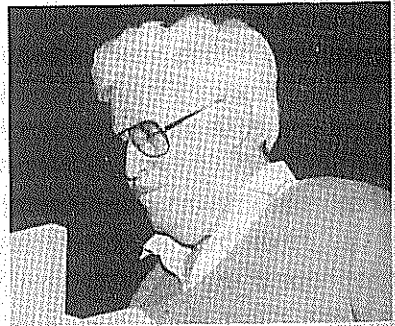
אני חייב הרבה מאוד ל...זאב אהרון, ז"ל.

בזכותו של זאב אני חש היום בסגירת מעגל, שתחילתו ב-זנב של לטאה, המשכו בכתיבת סיפורים ועריכת "פשוט", עיתון הילדים של החברה להגנת הטבע, וסופו - עמידה על במה זו וקבלת "פרס זאב". ועל כן, התרגשותי רבה וגדולה היום. מה לזנב של לטאה ולעובדת היותי סופר ועורך עיתון טבע לילדים. הקשר הוא, כמובן, השיר של זאב: "אינני רודף לטאות", אשר בהיותי ילד קראתי לראשונה, כך נדמה לי, ב"דבר לילדים".

כבר בקריאה ראשונה חשתי - זה אני הילד, לוכד הלטאה הוא - אני והלטאה שאיבדה את זנבה - זו הלטאה שלי! עליה כתב זאב את השיר!

קראתי וקראתי, שוב ושוב, את השיר - עשרות פעמים, ותוך כדי הקריאה נפתח לפני עולם חדש: גיליתי כי יש קשר בין לטאה לבין שירה ובהמשך, בין סביונים לבין ספרות וסיפורים.

זאב לימדנו בשיריו ובסיפוריו כי מאחורי כל בעל-חיים, בצל כל עץ, בתוך כל פרח ומתחת לכל אבן, מסתתר סיפור או שיר; ומי שיודע לגלות, לחשוף אותם ו... לכתוב - בסופו של דבר מקבל את פרס זאב! לכן, בראש וראשונה, תודה לך, זאב, באשר הינך. את חובי החזרתי היום...

ועתה, לדברי, אדוני, מנהל משרד החינוך, ד"ר שמשון שושני.

גב' נורית דאבוש - האגודה למען החייל.

חברי ועדת השופטים, ד"ר מנוחה גלבוש, פרופ' זוהר שביט וזמר גרשון ברגסון.

עורכי הסידרה - גירה מעם-עובד, חנה וצבי מיד בן-צבי, קהל נכבד,

תודתי נתונה לחברי הועדה שהעניקו את פרס זאב לסידרת "ראשונים בארץ"

ולסיפרי, "המשוררת מכנרת" - סיפורה של רחל.

כאשר נגשתי למשימה המקיפה והגדולה - כתיבת סיפור חייה של רחל,

החלטתי להפוך לחוקר ימים עברו, חוקר היסטוריה.

כדרך החוקרים, אקרא את הטקסטים, אפרש אותם, אשאר מחוץ לאירועים

מימים עברו, אכתוב מחקר תוך הפיכתו לסיפור על-ידי כתיבת דברי קישור

בין אירוע לאירוע.

אין דבר קל מזה...
דבר ראשון, קראתי מחדש את כל שירי רחל, פעם ועוד פעם, שוב ושוב - אך
כבר בקריאה הראשונה חשתי כי אני נשאב אל תוך תוכה של רחל המשוררת
וצולל ביחד איתה אל ימי העליה השניה, אל ראשית ההתישבות בארץ
השוממה.
כך, תוך הזדהות אמפטית, הלכתי עם רחל לכל מקום שם הלכה, ביצעתי ביחד
איתה את מעשיה, השתתפתי יחדיו באירועים בהם השתתפה וחוויתי את
חוויותיה.

הכתיבה היתה לי מסע מרתק עם, ובתוך, רחל; כאמור, בראש וראשונה
בעקבות שיריה. ובהמשך - דרך כתביה, מכתביה; רשימות, כתבות וספרים
שנכתבו עליה; התיחדתי עם תמונותיה - וכל מעשי, במשך שנה תמימה,
בוצעו כשרחל עימי. וככל שקראתי ושמעתי דברי חוקרים, ביקרתי בחוות
כנרת, ב"בית-המוטורים" ובבית-הקברות - הסתמנה לי דרך הכתיבה. התברר
לי שלא אכתוב מחקר ולא אהיה חוקר, אלא סופר, אשר בדמינו חי ביחד עם
רחל. נאבק את מאבקה, מתמודד עם אתגריה, כושל עם כשלונותיה, צוהל על
השגיה, סובל עם סבלותיה, דואב עם מחלתה, כותב ביחד איתה את שיריה,
אוהב את אהוביה...

ואם הגעתי לערך "אהבה", אודה ואתודה, תוך הכתיבה התאהבתי ברחל,
העמדתני את תמונתה על שולחני והתמודדתי עם הקנאה של אשתי...
וכך, עת עברתי לימי העלייה השנייה והשלישית, הבנתי וידעתי שהספר יכתב
על "רחל בלי רכילות", בלי "קלטת לוחטת", כפי שמבקרי סיפרי התאכזבו
על-כי לא מצאו כל זאת בספר. אמנם היו אז יצרים, היו אז רגשות, היו אהבות
- הרי בלי כל אלה לא היינו קיימים, לא היה המשך לדור ההוא.
אבל הכל נעשה בצניעות, בלי כותרות ולא בעוצמת גילויים נרעשים. אני
העדפתי את רחל האמיתית, הנערה השברירית המגיעה ארצה לביקור,
מתאהבת בנופה השומם, נוטשת את הרקע הזעיר-בורגני והולכת לכנרת,
לעבודת הכפיים הקשה...

וכל השאר כתוב בפרקי ספרי.
החלטתי במודע לנהוג כחוקר עתיקות, כארכיאולוג המלקט שברי חרסים,
מתאים אותם, מדביק ומשלים את החסר בחומר הדומה לחרס של פעם. ואילו
כד ששוחזר והחלקים החסרים הוכנו מפלסטיק, מחומר של היום - הכד אולי
ייראה יפה, אך הוא יהיה מזויף, הזיוף יבלוט ויבליע את האמיתי.
וכך, כתבתי על רחל של ימיה, של הימים ההם.

ואסיים באחד השירים האחרונים שכתבה רחל, שיר המגלה את רחל האמיתית, עליה כתבתי.

השיר - ליד החלון - קראתי את שתי השורות הראשונות של השיר: יש גם נחת, גם משהו נחת בתבל הנוגה הזאת. ועצרתי זהו! חשבתי, כאן תחשף האמת, עתה יבוא ההמשך - לאיזו נחת מתכוונת רחל? הבודדה בחדרה העלוב. אולי המאהב שלה מביא לה נחת? אולי ידידיה מביאים לה כורסת עור רכה? אולי קיבלה פרס ספרותי על שיריה? אך רחל עצמה חשפה את האמת שלה, בהמשך השיר:

ליד החלון

לשכנתי - טוביבה

יש גם נחת, גם משהו נחת בחבל הנוגה הזאת: כחצר הקטנה, מתחת, לשכנתי - גנת ירקות

בגנה, בתלמיה השניים, ומבין התלמים מתחת תלתלי אפונה יפים אל חלון חדרי המורס

וצנונית חכלילת עינים דמות-עבר אהובה ונשכחת זנבות בצל חצופים. מטפסה ומבטת דומם.

קוראת: מרזי זהר שביט

ניצוקים לנחת הפרס לישראל לרמן

ישראל לרמן קנה לעצמו מקום של כבוד על מדף ספרות הילדים העברית בזכות ששה עשר הספרים שכתב מאז שנת 1966. אף שהחל לכתוב בגיל מאוחר יחסית, ישראל לרמן הוא סופר פורה, שניסה את כוחו בז'אנרים שונים, ביניהם רומנים היסטוריים, סיפורים לבני הנעורים, וגם ספרים לילדים.

צעירים יותר ובני הגיל הרך.
בתוך מכלול כתיבתו מתבלטים במיוחד הרומנים לבני הנעורים, המתארים חוויות ילדות ונעורים בשכונת גשר שליד חיפה, ובראש ובראשונה הטרילוגיה: כל השבט הזה, דרבנות ליגאל, יורים על השכונה, והמשכיה ב-קיץ של צוענים, כן, כן אוהבת לא אוהבת ו-הילך מגדת הנחל.

בספרים האלה משוחזרת תקופת הילדות והנעורים בשכונה קטנה בתקופת המנדאט באופן אמין ונפלא, מלאה מתח פנימי ומתוארת באמצעות עלילה סוחפת, האירועים הדראמטיים נמצאים ברקע הסיפורים, ועיקרם תמיד במה שעובר על הילדים - גיבורי הסיפורים.

זירת ההתרחשויות היא שכונה עירונית קטנה, שבה הכול יודעים על הכול, ובמוקד עומדת ידידות הנרקמת בין בן לבת, חבר וידידו ו/או ילד וכלבו. פרק הזמן הוא זה שבין הילדות לבין ההתבגרות, והוא נמסר באמצעות המספר-הילד בלי שמץ של זיוף. באמצעות הדמות המהימנה מאוד של המספר, מצליח לרמן להעמיד תמיד תיאור ריאליסטי משכנע של חיי המקום באופן חיוני ואמיתי, שגם אם יש בו הרבה נוסטלגיה, לא נגרע דבר מיופיו ומכוחו. הטרילוגיה והמשכיה היא הישג ספרותי ראוי לציון ושייכת למיטב הספרות הישראלית לבני הנעורים.

בזכות טריולוגיה זאת ובזכות תרומתו הייחודית לספרות הילדים העברית בכלל ולספרות הנעורים בפרט החלטנו להעניק לישראל לרמן פרס על מפעל חייו.

פרופ' זהר שביט ד"ר מנוחה גלבוע גרשון ברגסון

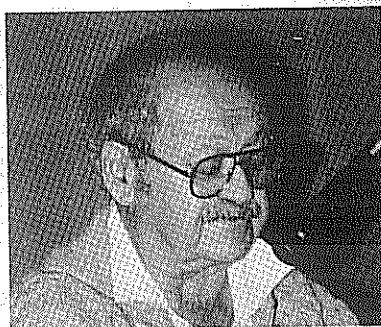
דבריו של עקבל הפרס ישראל לרמן

כאשר קיבלתי את ההודעה על הענקת פרס זאב למפעל חיים, הופתעתי מה? כבר סיכום? איך שהזמן עובר ורץ, ואנחנו עוד כה צעירים, עוסקים בילדים ובילדות, בילדות שאינה מסתיימת ואינה יכולה להסתיים, כי בכל גיל וגיל אתה מוצא בה פנים אחרות, צחוק אחר ודמעות שאינן יכולות להימחות. ויש לנו שאיפות, ויש לנו תוכניות. לא, עוד לא סיימנו. זה כנראה רק פסק זמן שלא אני סימנתי אותו, רק הפרס המכובד הזה.
כאשר אני רואה את הילדים מכיתה א' הולכים לבית-הספר מחשבה עוברת בי: לא ייתכן שאלה יזדקנו. אנחנו נזדקן אבל לא הם. הם רק יגדלו קצת, עוד

שנה או שנתיים ודור חדש יתוסף לקוראי הספרים, אם יקראו-יוסיפו הספקנים. אבל חלק מהם יקרא, ללא ספק. ולדעתי זה אחד המאפיינים את ספרות הילדים והנוער, שכל שנה נוסף דור חדש של קוראים, והם קוראים ספרים שיצאו לאור לפני שנים, ספרים שלא נס ליחס והם אומרים דברים מדור אל דור. וכל קורא רואה בהם את הרחורי לבו, סודות כמוסים שבינו לבין המילים, שאפילו הסופר לא שיער ולא כתב.

כאשר אני רואה ילד ממחר אל משחקי המחשב והוא יושב לבדו מול המסך שעות

על שעות, והוא מתגאה שכבר הגיע לשלב הרביעי, ועובר את כולם בקלות, כי כל הטריקים כבר נהירים לו, וכל פעולה שיעשה ברורה לו תגובת התוכנה, אין הפתעות, אין דמיון, אין מלים המשתמעות לכמה פנים, ואין דמיון, והגיבורים מומחשים לך, ואתה לא יכול להוסיף להם משל עצמך, לא חיוך לאפילה ממזרית. ואין דמיון. חד ממדים עד להחריד.

אני שואל את עצמי האם לא חסר לו מה שהוא? האם לא חסרה לו ילדות? ילדות שהיא ילדות. אותה ילדות שאני כותב בספרי. לשבת עם חברים מתחת לעץ בין החנויות של אברונין ושורצמן ולדון בבעיות הרות גורל: מי יותר גיבור היפי השומר או שמשון הגיבור? מותר או אסור לזרוק אבנים על האוטובוס הערבי העובר בשכונה כמו שהם עושים לאוטובוס שלנו העובר בכפר הערבי? המון כאב: האם היא כן אוהבת, לא אוהבת? כאז כן עתה. או לשחק בכדור בסיס ברחבה שלפני החנויות ולשבור לאברשה את מכל הזכוכית שבו מיץ צהוב בשביל הגזוז, וכל התסבוכת שבאה אחריה. ולשוב ולשבת ולדון מה עושים עם הבקבוקים הריקים. או לראות את הזוג הראשון הולך בערב אל הגשר שליד המחצבה. כאשר אני רואה ביצת חורף מלאת מים אני לוחש: איזה בזבוז של ביצה.

באחד מספרי אני מתאר כיצד בנינו דוברות משברי עצים, במקלות ארוכים משיטים את ספינות הפירטים האלה ונלחמים אחד בשני. ועוד איזו מלחמה! איזה בזבוז של ביצה! ואין הפתעות, בשעה זו יש חוג זה, בשעה אחרת חוג אחר, ובשעה נקובה תכנית טלוויזיה שאסור להחמיץ. ומה על ההפתעות? ומה על הלא מתוכנן והלא מובן? סתם ככה.

מאידיך, אני מקנא בהם שיש להם ספרים כל כך רבים לקריאה, מאפשרות הבחירה, משפע החוגים, מהידע הרב שהאמצעים האלקטרוניים מעניקים להם,

ידע שרק בגיל מבוגר בהרבה קניתי, וחלקם הם יודעים ואני לא. ונראה שהשילוב הנכון בין הספר וקריצות הפנאי האחרות הוא הפיתרון. אבל לספר יהיו חיים קשים, ואחד האמצעים הוא מעמד מכובד זה שזורק אלומת אור. ולעיתים אני תוהה, איזה ספר יכתבו הילדים של היום אודות ילדותם, ספרים שהם יכתבו, לא שאנחנו נכתוב להם אחר מחקר ונשחזר להם את מה שהם הרגישו.

אני רוצה להודות למשורר ט. כרמי שבלי עידודו ודאי לא הייתי עומד כאן. הוא היה העורך בעם-עובד של ספרי הראשונים, מטלפן, שואל וממריץ. לרתי נויגרטיין ממסדה, שספרי שיצאו אצלה תרמו רבות לפרס זה. לחברותי הטובות הסופרות שדואגות לי מפני שאני חי בפרובינציה, וביחוד לאשתי מרים שאני נעלם לה לחדרי לשעות ולעיתים חולם לידה על הדמויות שלי. לחבר השופטים הנכבד שבחר להעניק לי פרס זה.

ובסוף שיר של זאב: תום רם.

הוא למד והבין	היה היה נער
וזכר, ושכח:	שמו תום רם
עפיונים צבעונים בשמים שלח.	שנעור עם שחר, מיהר וקם -
שחק והפסיד	כלו דרוך
וזכר וזכר,	כלו קשוב
הוא רב והשלים וצחק ובכה:	נחפו לעשות דבר-מה מאד חשוב -
נפגש ונפרד,	חלום חלם
חפו ושהה -	או קול שמע-
שהה במשעול ובדרך תעה -	ולא ידע מה.
הוא שר וזימר ורגש ורגע -	ואל מול היום הוא עומד תמה
ובלבו -	וקשוב
חופז תמיד גל עצוב:	הוא יודע:
יש לו מה לעשות, דבר מה מאד	יש לו לעשות דבר מה מאד חשוב -
חשוב -	חלום חלם או קול שמע -
חלום חלם, או קול שמע -	אך לא ידע מה.
ולא ידע מה,	

זכרו ברוך.

עיון ומחקר

ספרים חדשים בנושא השואה

50 שנה אחרי

מאת: צלה רון

דברי הקדמה

מאז נפרץ ונמוג קשר השתיקה, עדים היינו לספרי זיכרון ועדות שיצאו לאור חדשים לבקרים (ראה רשימות קודמות בנושא זה, בספרות ילדים ונוער). כיום, יובל שנים לאחר השואה, נדמה כי נפרצו הסכרים, ולפנינו ספרי זכרונות רבים שיצאו לאור כמעט בו-זמנית, בפרק זמן קצר אחד. ואנו תוהים; מה גורם לאדם לגנוז בליבו את קורות ילדותו ונעוריו בתקופת השואה במשך עשרות בשנים, או להמתין בפרסומם תקופה כה ממושכת, ומה מניע אותו להגישם כספר רק כעבור חמישים שנה?

יש והמניע אינו ברור וקשה להסברה גם לכותב עצמו, ככה סתם הגיע הזמן, 50 שנה אחרי, והדברים פורצים מאליהם. אך אולי זוהי התחושה שהזמן הולך ואוחז, או הקץ המתקרב, והחשש שמא לא יהיה מי שיספר וינציח את זכר הנספים? ואולי אלו התנאים הנוחים יותר, נחת מהמשפחה החדשה, היציאה לגימלאות? או אולי זהו הביטחון לבטא את האימה ולהישאר בחיים? מי יודע? אך יש והמניע ברור יותר כמו: תמיכתו ועידודו של הדור השני והשלישי של הניצולים, שאפשר להורים או לסבים לפרוק את מטענם הקשה, אשר לא רצו להעמיס על כתיבים צעירות, שמא יחבלו בהתפתחותם התקינה, והמתינו עד שברו. יש והמניע לכתיבת הזכרונות הוא בעקבות מתן עדות במשפט זה או אחר של פושע מלחמה, לתקן עיוותים בתודעה ההיסטורית, או גם לאחר ביקור בפולין במחנות ההשמדה בלווית בני המשפחה ועוד.

אך יש והמניע להוצאת הספר היה ניצול שואה שהלך לעולמו, ולא הספיק לספר את קורות חייו מהתקופה ההיא או לפרסמם לפני מותו, ובני משפחתו עשו זאת במקומו להנצחתו הוא. ובכך מלאו בני המשפחה, מעין צוואה שלא נכתבה, שלו ושל בני משפחתו ועירו שנספו בשואה ושלא יכלו לספר את אשר אירע. ולא עוד, אלא שסיפור קורות חיים כזה הופך להיות מעין הספד להולך, בהיותו ביטוי לכוח הסבל האדיר שגילה במאבק להישרדות, ולאנושי שבו כאדם בסביבה של חיותו אדם, כמו שהוא ביטוי למסירות והעוצמה הנפשית שנדרשו ממנו כילד בעמידתו מול השטן, ובעיקר ביטא את ניצחון החיים על המוות שהקמת משפחה בארץ הנבנית היא העדות החזקה ביותר לכך. במקרה זה, משמש ספר כזה לא רק כהספד וכמצבה להולכים אלא גם כמורשה ערכית, כצוואה לדורות הבאים. אך יהיו אשר יהיו המניעים, הגלויים או הסמויים להמתנה הממושכת ולפרסום כיום, לפנינו מצבות רוטטות וצוואות ערכיות.

כמובן שלא אוכל להקיף במסגרת זו את כל הראוי לסקירה והוא רב, אך בלא כלום אי אפשר. אתייחס לשישה ספרים שיצאו לאור לאחרונה, ע"י "מורשת", בית עדות ע"ש מרדכי אנילביץ ובשיתוף יד ושם, בסדרה "משם", המייצגים בדרך זו או אחרת את הנאמר לעיל, ובנוסף לכך גם לאחת מחוברות הזיכרון שיצאה לאור במסגרת פנימית יותר, לזכרו של ניצול שואה שלא הספיק לפרסם את סיפורו. ולסיום וסיכום אתייחס גם לספרו המיוחד של אבא קובנר "מגילות העדות", שאף הוא יצא לאור בתקופה זו, ע"י מוסד ביאליק. הספרים שאסקור להלן מתאימים באופן כללי לקריאה מוגחית החל מכיתות חטיבת הביניים ומעלה, ולקריאה עצמית רק בחטיבה העליונה. אך יש ספרים שאפשר לתת לקריאה עצמית גם בחטיבת הביניים, הדבר נתון לשיקול דעתו של המורה או של הספרן המכיר את קוראיו.

סקירת הספרים

א. - הספר: "בודד במסתור", מאת חיים רזיאל, מורשת, 1993, 119 ע'. סיפור "אוטוביוגרפי" קצר, על שש שנים בלבד, אך העמוס ודחוס זכרונות של ילד יהודי בשואה שעולמו קרס תחתיו כבר בגיל שמונה. עד פרוץ המלחמה חי כילד יהודי בבית מסורתי בפולין באוירה של חום ואהבה. אך כל משפחתו הענפה נכחדה בשואה, יחד עם שאר בני עירו. רק הוא ואחיו הגדול יותר

נשאר זמן מה יחידים מכל בני המשפחה, אך גם האח נהרג והילד הרך שנשאר יחידי ביער, נאלץ לגייס את מלוא התושיה כדי למצוא מסתור ולהחיות את נפשו, כשהוא בודד לחלוטין ונאבק על חייו. עם כיבוש האזור ע"י הצבא האדום זכה לטיפול מסור, ואף נעשה לילד טיפוחיו של זוג רוסי שרצה לאמצו ולקחתו למוסקבה, אך נפשו יצאה אל בני עמו. הוא הצטרף אל ילדים יהודים שנדדו שנתיים בדרכי אירופה עד שהגיע באוניה מעפילים לקפריסין, ומשם לישראל. את ביתו בנה בקיבוץ גזית והקים משפחה מאושרת ואוהבת ובשעות הפנאי הוא עוסק בגילוף עץ ושואב מעברו הסוער את הנושאים לעבודתו האמנותית והמרשימה, שצילומים ממנה מלווים את הספר.

כשרונו היצירתי בא לביטוי גם בכתיבת ספרו, השזור בתיאורי נוף ומרחב מרהיבים המהווים רקע מנוגד ואירוני כל-כך לאירועים הטראגיים. הכתוב מעורר בקורא רגשות זעם אין קץ על מה שקרה בשואה. על שילד קטן חסר אונים נרדף מכפר לכפר, ע"י מפלצת ענקית, רק בשל חטאו הנורא - היותו יהודי. הדבר מזעזע ולא נותן מנוח. אך יחד עם רגשות הזעם והתסכול מעורר הכתוב גם רגשות התפעלות והתרגשות מהמפגש עם התושיה המדהימה ואומץ הלב הבלתי נתפס שמגלה אותו ילד קטן, עד שלפעמים הנשימה נעצרת. הוא פיתח לו חושים רגישים כשל בעל-חיים נרדף המתרוצץ ממקום מסתור אחד למשנהו, מצמרות עצים בבית הקברות ועד מחילות עפר במחסנים שונים, כשהעכברים הם חבריו היחידים אך גם גוזלי לחמו. חודשים של חיים במחילות השכיחו ממנו את היכולת ללכת זקוף, אך הוא לא איבד את זקיפות קומתו הפנימית ואת רוח האדם היהודי שבו, על-אף שהיה שפוף ומאויים.

לא אוכל שלא לצטט כאן קטע קצר מתיאור בר-המצוה שחגג לעצמו באחת ממחילות המסתור: "בית-הכנסת שלי הוא המחילה שכריתי לי. בידי חפרתי באדמה עיגול ותקעתי בו המון זרדים, ככל שמצאתי. לאחר שסיימתי, הרמתי מעט את ראשי - יותר לא יכולתי להרים-הבטתי סביבי. לא ראיתי צל, כי צל רואים במקום שיש אור. אבל אני ראיתי את כולם, כל הזרדים דיברו אלי כמצבות חיות, ראיתי אותם כחוגגים סביבי. הבטתי עוד ועוד באותן מצבות קטנות, באותו המון שהיה ואיננו, ורק זכרונם נשאר. רק אז הבנתי מה כבדה תהיה משימתי לשאת את זכר כל המוני ישראל לדורות הבאים. אכן, לתורה לא עליתי ואת דרשתי לא דרשתי, אך זכרון המסובים מאז אזכור לתמיד" (שם ע' 73).

הספר מתחיל מתיאור ההווי החברתי והמשפחתי של עירו דזיאלושיץ, מלפני "המבול", תיאור שהוא מאלף לכשעצמו. מי יודע אם לא החום והאהבה ששררו בבית, ותחושת הזהות וההשתייכות החברתית והלאומית הם הם אשר נתנו לו את הכוח לשרוד בודד במסתור. כמו כן, פרק מענין הוא תיאור השיחרור שלו מן המסתור, על היבטיו השונים, על חוסר האימון, התיסכול, והחרדה המחודשת, יחד עם השמחה שביכולת ללכת זקוף מחדש ולהיווכח שיש גם אנשים שרוצים בטובתו, ואינם מבקשים את נפשו למות. אך ארץ פולין היתה בשבילו בית-קברות גדול אחד שיש לברוח ממנו ויחי מה, והחיים שקרצו לו היו החיים בארץ ישראל.

ב. - הספר: "ילדה שאינני זוכרת את שמה", מאת רחל קרמר, מורשת, 1992 ע' 197. הספר הוא פרי רשימות של נערה בשואה שנכתבו בהונגריה, במקומות שונים בנדודיה. ואנו תוהים ומשתאים מעצם העובדה הזו, כיצד הצליחה נערה צעירה זו, בתנאים לא תנאים לממש את דחף הכתיבה. תחילתן של הרשימות הללו במחנה אושוויץ, שם קבלה מחברת ועיפרון בחיבא, מאחת השומרות הגרמניות. את היומן הזה, שהיה אוצרה היחיד, השאירה שם כמתנה לחברה חולה שלא יכלה להצטרף אליה כשפונתה מהמחנה. שחזרון של הרשימות הללו והמשכן במחנה ברגן בלזן שם ליקטה פיסות ניר מפוזרות על הארץ, עליהן כתבה. וסיומן בשוודיה, בפנימיה של בנות ניצולות שואה, לאחר השחרור.

ב-1987 החלה לתרגם את יומנה לעברית כאשר היתה כבר סבתא לנכדים, והשלימה את רשימותיה בתיעוד עליתה ארצה ולבסוף גם את הביקור במחוזות ילדותה בהונגריה בשארוואר. הכתיבה מרשימה ומזעזעת כאחת. הספר כתוב בתבונה, ברגש ובכישרון. על רקע תיאורי היאוש הרעב והחולי במחנות אושוויץ וברגן בלזן, ועל רקע ההתעללות הנוראה של החיילים והמפקדים הנאציים, מתוארים המעשים האנושיים של גילויי העזרה החדידים ואת התמיכה המיוחדת לנחשלים ולחולים שגבלו בפיקוח נפש ממש. מתברר, שהצורך לא הצליח להדביר את צלם האדם. מרגש במיוחד הוא תיאור המסירות והדאגה לאחות שהיתה יחד עימה במחנה. עצם הדבר שנפגשו שתי אחיות שיכלו להיות יחד, עורר התרגשות רבה ורגשות אנושיים אצל רבות מבנות המחנה, ועשו הכול כדי לאפשר זאת, דבר שבלי ספק עזר לכל אחת מהן להישרד.

אחד מהפרקים המרשימים בספר הוא הפרק בשם כותרת הספר, אותה היא מקדישה לילדה זו בת ה-15 הרזה והדוויה. ילדה זו מסמלת עבורה את רצון החיים בכל עוזה ואת התושיה הבלתי רגילה להישרדות. היא תיכננה בריחה מדוקדקת ממחנה המות, ואת סודה גילתה רק למחברת שעזרה לה, לא רק באוון קשבת אלא גם במתן כתובת מתאימה למקלט כשתגיע לבודפשט, מקום האמור להיות היעד שלה. ואכן אחר השחרור, התברר למחברת הספר שהיא הצליחה במשימתה, אך היא איננה זוכרת את שמה ואיננה יודעת אם היא עדין בחיים, וכיצד לאתר אותה. ליד תיאור מרתק של הילדה האנונימית מצויים בספר תיאורים של דמויות נוספות ומיוחדות, הן במחנות ההשמדה והן מתקופת וסיום המלחמה. ואכן, בספר גם תיאורים מאלפים של השחרור, הן השמחים והן הטראגיים. היא מתארת את הטרגדיה שצצה בעקבות השחרור, החולי והמות שנגרמו מן האכילה, אחר שנות רעב נורא. כמו את יצרי הנקם שבאו לביטוי בביזה של הניצולים את כפרי הגרמנים. וכמובן אינה חוסכת דברי שבח בתיאור קבלת הפנים החמה של השוודים את פליטי המחנות בשוודיה.

המחברת מתארת בנוסף לקורותיה היא בימי בגרותה מגיל 15 עד 20 בנדודיה הרבים, על חוויותיה ולבטיה הנפשיים והאמנותיים בצל אימי השואה, גם את קורות משפחתה הדתית הענפה והחמה מחבל הקרפטים. בתיאורים אלה היא מעלה דמויות יפות ואהובות גם של המשפחה וגם של בני עירה, טרם השואה.

ב-1946 עלתה ארצה במסגרת עליית הנוער, היתה חברת קיבוץ דגניה ד', כיום תושבת כפר אתא ומרצה בעבודה סוציאלית ואנתרופולוגיה. הספר נכתב ומוקדש לזכרם של הוריה, אחיה ואחיותיה שנספו בשואה, כמצבת זיכרון. אך גם כדי להחיות אותם ולו בדמיון. ולהחזיר לילדיה את בני משפחתה שאותם לא הכירו, סבא וסבתא דודים ודודות. ואכן, ספר זה ראה אור בעידודם של הבנים ובהשתתפותם המיוחדת בו. לדוגמה: דברי אחד מהם חותמים את הספר. הכותב עשוי להיות לפה לרבים רבים אחרים מילדיהם של הניצולים, להלן חלק מדבריו:

"... כשהאזנתי לקלטות וקראתי את החומר, התגלתה לי אמא חדשה. קשה להבין מהיכן שאבה תעצומות רוח כאלה באותן שנות התופת. היכולת שלא לוותר והעזרה לאחרים מעוררות הערצה. מעבר לתיעוד המדהים על הצד האפל של המין האנושי, שהתיימר להיות גזע נעלה, יש בספר זה משום הוכחה על יכולתה של הרוח לגבור על החומר, המשמשת עדות על הצד היפה של המין האנושי, כי מותר האדם מן הבהמה. זו רמה, שאילו היתה נמדדת בשדה

קרב, היתה מזכה את בעליה באותות הצטיינות גבוהים ביותר. ואולי אותה המתנה כואבת, הדוחסת הכל פנימה עד שנגדל ונתחזק, שמא ישתבש משוה בגידולו של הדור הצעיר, היא הגבורה הגדולה מכולן. תודה לך, אמא, על שלא ויתרת ועל שזכינו להיות בניך".

ג. - הספר: "חמישים קילומטר מטרבלינקה", מאת נח לסמן, מורשת בשיתוף יד ושם, 1991, 304 ע'. תורגם מכתב יד בפולנית בידי אריה בן מנחם ויוסף רב. הספר הינו תעודה מזעזעת על גורלם המר של עיירות פולין הסמוכות לטרבלינקה שחוסלו ללא רחם. ובעיקרו הוא תיאור המאבק להישרדות של קבוצות ויחידים בשנות השואה, שרק מעטים הצליחו במאבקם זה. המניע לחיבור הספר היה השתתפותו של המחבר כעד במשפטו של שוטר פולני בגרמניה, בו ניסו לטשטש את הגירסה האמיתית שלה היסטוריה. ואכן הספר הוא עדות נוראה למעשי הזוועה של חיות הטרף הנאציות, לאכזריותם, עורמתם, עוצמתם וקור רוחם הדקדקני בביצוע השיטתי והנורא של ההשמדה. כמו כן, הצליח המחבר לתאר את תחושת חוסר האונים והיעדר התקוה שהיו מנת חלקם של הנידונים למוות על היותם יהודים, שנרדפו כחיות בר, כאשר אנשים טובים פחדו להושיט עזרה והרעים לא היו צריכים להתבייש במעשיהם.

אם כי הספר מבוסס על חוויותיו האוטנטיות של המחבר, אין זה ספר אוטוביוגרפי, או ספר היסטורי המתאר עובדות בלבד, אלא לפנינו רומן היסטורי, כשהמחבר הוא בבחינת "מספר עד כל יודע", היודע אפילו מה שמתרחש בנפשם של גיבוריו. בספר קיימת גם גיבורה ראשית בשם מאשה, נערה חכמה ונועזת מאוד, המלכדת סביבה קבוצת צעירים שחברו יחדיו לחמוק ממות בטוח. תיאור הבריחה ממקום מסתור אחד למשנהו תוך תושיה ואומץ לב, וגם אהבה ונישואים, אינו מעורר בקורא רק מתח והתרגשות כבקריאת רומן הרפתקאות, או רק אכזבה שאין כאן "הפי אנד", אלא ליבו נשבר בקרבו. כי הקורא יודע שהגיבורים שלפניו אינם פרי דמיונו של המחבר, אלא הן דמויות אמיתיות שהיו, ואף הוא יכול היה להיות אחד מהם לו היה במקרה שם. ולכן, גם אחר שהקורא מסיים את הקריאה, עדין הוא שרוי זמן רב בתוך האירועים המזעזעים והוא חווה מחדש את הנסיגות הנואשים של הגיבורים להישרד, ואת מותם אחד אחד אחר שהם מתגלים במחבואם, וחזעזוע הנורא מגורלה הטראגי של סאשה בסוף הספר, אינו מרפה. סאשה הגיבורה על-אף שנשארה יחידה מכל הקבוצה והצליחה להחזיק מעמד קרוב

מאוד לסיום המלחמה, הומתה באכזריות ממש לפני השחרור, ודווקא בידי הצעיר הפולני שהסתיר אותה, ושאפילו רחש כלפיה רגשות חמים של אהבה. למרבה האירוניה והטרגיות היא היחידה מבין הנרצחים שנקברה בבית קברות יהודי אחר השיחרור, וזאת בעקפיץ באטיו של אותו צעיר פולני שרצח אותה והביא את גופתה העירה. זהו ספר מיוחד שנכתב לזכר אלה אשר אזרו כח כדי לחמוק מגורלם המר ולא זכו ליום השחרור. אך גם בספר זה, בתוך האופל הנורא, מנצנץ מעט אור בדמות אותם כפריים פולנים שבכל זאת אפשרו לנרדפים להישרד, כאשר לא מעטים מהם שלמו על-כך בחייהם.

ד. - הספר: "יחד ובדד מול האימה", מאת אינקה ויסברוט, מורשת, 1992, 242 ע'. ספר זה הוקדש לזכרו של בעלה של המחברת שנספה בתאונת דרכים ב-1991, אשר בחייו עודד אותה בהוצאת זכרונותיה לאור. הספר מתעד את חייה, חוויותיה ומחשבותיה של המחברת בעיקר מתקופת השואה, בראשית שנות הארבעים, אך גם מעט מהתקופות שלפניה ולאחריה. זהו סיפור עדות של נערה אשר עברה את השואה בפולין באיזור זגלמביה, על גבול גרמניה. תחילה היא מתארת חיים תוססים של קבוצת נוער באזור זה, אומנם במחתרת. עם חיסול הגיטו של זאביארצ'ה, נותרה המחברת בת ה-15 בודדה במאבקה להישרדות. היא עוברת הרפתקאות רבות וקשות כשחייה תלויים לה מנגד. שינוי הזהות לא עזר לה להיחלץ מבית-הסוהר של הגסטפו ונשלחה לאושוויץ ושם קועקע המספר בזרועה. עם פינוי המחנה היא צועדת במצעד המוות לגרמניה. המחברת מתארת את הימים הראשונים של השחרור, כאשר היא נותרה בודדה, ובשובה לעירה בפולין היא מוצאת עיי חרבות ושוב היא מתחילה במאבק על החיים. היא מתמסרת לעבודה כמורה ומחנכת של ילדים פליטי ושרידי השואה בקיטנות שהוקמו אז. ב-1957 היא עולה ארצה עם בעלה אותו הכירה בזמן לימודיה, שניהם עולים ארצה כרופאים ועובדים בבת-חולים בחיפה.

הספר נכתב במקורו בפולנית ותורגם לעברית בידי אברהם שריר. הספר כתוב היטב, וניכרת רמתה האנושית והאיטלקטואלית של המחברת. זהו ספר זכרונות מרגש ביותר הנקרא בענין רב. יש בו כמובן הרבה חושך אך גם מעט קרני אור שהקרינו אותם האנשים שאנו עוטרם אותם בתואר "חסידי אומות העולם", שהצילו יהודים ממות בטוח, מתוך מסירות נפש ממש. בסוף הספר מזכירה המחברת שוב את שמות האנשים עליהם כתבה, ומציינת מי מהם נספה ומי מהם שרד והיכן הוא גר ומה מעשיהו. הספר נכתב לדבריה, כספר

זיכרון המוקדש לחולכים ומיועד לדור השני ולשלישי כדי שיבנו עולם טוב ומאושר יותר, שבו לא יהיה מקום למחנות ריכוז ותאי גזים, בו "לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה". בכתיבת זכרונותיה על חייהם ומותם של יקיריה היא מנציחה לדבריה, לא רק אותם, אלא גם את הקהילה היהודית בפולין כולה, ואף את שאר הקהילות היהודיות באירופה שנספו בעינויים קשים. לפנינו ספר זיכרון המקים מצבות רבות ומיוחדות לכל אחד מן הנספים, והמהווה צוואה אחת לדורות הבאים.

ה. - הספר: "זכיתי בהימור" מאת שלמה עצמון ז"ל, מורשת, 1992, 127 ע'. זהו סיפור זכרונות מזעזע. סיפור הישרדות של ילד יהודי בפולין בתקופת השואה על מוראותיה. ילד העיר סוחצ'וב, שהמלחמה פקדה אותו בהיותו בגיל תשע. הכותב הינו אחד מגיבוריה הקטנים של גיטו ורשה, שהחיה את משפחתו במסירות נפש, בתושיה ובאומץ לב עד שנשאר יחידי בעולם נוכרי ואכזר, אחר שראה את כל בני משפחתו גוועים לעיניו אחד אחד. הוא נודד ממסתור אחד למשנהו מכפר לכפר, תוך שינוי זהות עד סוף המלחמה. אך בין מסתור אחד למשנהו פגש גם במשפחת איכרים פולנית חמה ותומכת וחי אצלה יחד עם בנם בן גילו באחזה ובריעות בחדר אחד ולא במחסן או במחילה. אך הלשונות לא חסרו ושוב החלו ימי נדודים עד סוף המלחמה. פרקים מיוחדים הם הפרקים שלפני תום המלחמה בהם חי ועבד באחוזתו של גרמני. וכן תיאור עבודות כפיה בביצורים בקרבת החזית, עד שהגיעו הרוסים והגרמנים ברחו.

המחבר זכה לעלות לארץ עם עליית הנוער והתחנך בקיבוץ דן, ובמשך הזמן הקים גם משפחה לתפארת. הוא לקח חלק במלחמת השחרור בגבורה ובמסירות וכן בשאר מלחמות ישראל ויצא בשלום, אך למרבה הצער נספה באסון אוטובוס הדמים שדורדר לתהום ביד מרצחים ביולי 1989 בדרכו מתל-אביב לירושלים. הספר יצא לאור ע"י אשתו כמצבה לזכרו. היא פותחת את הספר בדברי הקדמה מרגשים ומציירת קווים לדמותו היפה. היא מציינת שאת קורות ילדותו ונעוריו האבודים, נצר עימו במשך עשרות בשנים מחשש שאפילו הקרובים לו ביותר אולי לא יבינו. לדבריה, הזכרונות מימי השואה העיקו עליו במשך כל השנים ורק כאשר בשלו התנאים, והילדים גדלו, הקדיש שנה תמימה להעלות חוויות ילדותו השדודה והטרופה. את כתיבת זכרונותיו השלים זמן רב לפני שפקד אותו האסון ולא רצה לעיין בהם שנית. ועתה אפשר לראות בכתיבת זכרונותיו לפני מותו מעין הספד שהכין לא רק לימי

ילדותו האבודים, ולבני משפחתו ועירו שנספו, אלא אף לעצמו בלי ידיעתו. הספר מלווה בשני צילומים של בני משפחתו שלפני השואה, של חבריו ששרדו בדרך לארץ במסגרת של חברת הנוער, והשאר מיום הגיעו לארץ מגיל 17 ואילך. התמונות מלפני המלחמה בסוחוצ'וב מרשימות במיוחד, מי היה מתאר לעצמו שאנשים יפיע כאלה, מרשימים, אציליים ובעלי חזות אינטליגנטית מאוד יהיו לשמד בשל היותם יהודים. לבסוף ישנו רישום בתווים מנגינה שחיבר הבן עזרא לזכר אביו, בשם: "בגעגוע".

ה'2. - החוברת "רוחמה פרקי זיכרון", תשנ"ב 1992, קבוצת יבנה, ע' 59.
כספר הקודם, גם חוברת זו יצאה לאור לאחרונה ע"י בני-משפחה כהנצחה למי שבעצמו לא הספיק לפרסם את קורות חייו מ"שם", או שגנו אותם עדין בליבו. חוברת זו מנציחה אמא וסבתא, בת קיבוץ יבנה ע"י סיפור חי ילדותה ונעוריה בשואה, חמישים שנה אחרי, וזאת אחר פטירתה ממחלה קשה ב-1991. חוברת זו ככל חוברת הנצחה שיוצאת לאור במסגרת משפחתית או קבוצתית בלבד, אינה נגישה לכל, כספרים שיצאו לאור ע"י מו"ל פרטי או ציבורי, ואף על פי כן, נראה לי שראוי להכירה. חוברת זו, היא הנצחה מרגשת ואינטימית לדמות יהודית, ומצבה רוטטת לחיים רגישים ועמוקים שיש בהם עוצמה מוסרית ונפשית, תבונה, יצירה, ואהבת האדם, הבאים לביטוי אפילו בתקופה של חיים בגיהנום עלי אדמות.

רוחמה חיות בנתה את חייה ומשפחתה בקיבוץ יבנה, אחר שעלתה לארץ דרך קפריסין כשהיא נושאת את פצעייה של תקופה נוראה זו של השואה. את ילדותה ונעוריה עברה בפולין כשתחילתם יפים ומאושרים בבית דתי וציוני, והמשכם ככל מי שחווה את אימי השואה על בשרו ונשמתו. היא היתה במחנות שונים באירופה כולל אושוויץ כל שנות המלחמה עד הצלתה והעברתה לשוודיה.

החוברת מביאה את סיפור חייה, כפי שהוקלט מפיה בזמנו לארכיון של הקיבוץ תוך השמטות מסוימות, והוספת קטעי קישור של בני המשפחה. ההקלטה נפסקת עם השחרור מן המחנות. את הקלטת שמעו בני המשפחה לראשונה רק בימי "השבעה". המשך תולדות החיים מובא על-פי הדברים שנאמרו ונכתבו על-ידי רוחמה עצמה ועל-ידי חברים וידידים. מרגשים במיוחד הם דברי הבנים הפותחים את החוברת בחוויותיהם האישיות כדור שני לשואה. המספר החרות על זרוע אימם עורר את סקרנותם ומבוכתם, אך אמא שתקה, את התשובה קבלו רק עתה אחר העלאת קורות חייה וקורות

בני-משפחתה בחוברת זו. הבאתם של קטעים מתוך דברי העדות המוקלטים המובאים בחוברת זו, נעשתה לדברי הבנים: "מתוך תחושה של מילוי חוב לאותם דברים שכמעט נאמרו, שנשארו תלויים באויר ונעולים מאחורי שפתיים חשוקות".

הדברים מרשימים, מרגשים ומעוררי התפעלות מכוח העמידה וההישרדות ומכוח האהבה, המסירות והדאגה לבני משפחתה וביחוד לאחיה הקטן שעליו שמרה מכל משמר, אך ללא הועיל. הוא ניספה יחד עם קבוצת ילדים יהודים אחרים, והיא היחידה ששרדה. את זיכרון האימה נשאה בליבה כל הימים, אך גם נתנה בו מקום לשמחה שבתחושת הצמיחה וההתחדשות בבנית משפחתה החדשה, שבהם ראתה בבואתם של היקרים לה שניספו לבלי שוב. אחד מקטעי העדות שאין רבים כמותם בספרות הניצולים, הוא הקטע המתאר את השחרור מן המחנות בשם "לחירות" (שם ע' 29). רוחמה כתבה אותו לשנת הארבעים לשחרור, והוא פורסם ב"ילקוט מורשת" חשון תשנ"ג. לחוברת זו יש בה גם צילומי אלבום שונים שלה במסגרת משפחתית וחברתית, מצורף אוגדן ובו צילומים אמנותיים ממבחר יצירותיה המרשימות בקרמיקה. מעשה האמנות שלה מעורר התפעלות, כדמות עצמה המצטיירת מן הכתובים.

ו'. - הספר: "הרחק בעורף" בברית המועצות בשנים 1941-1946,

מאת אברהם כהן, הוצאת מורשת, 1991, 167 ע'.

לפנינו ספר זיכרון שמחברו עבר את השואה הרחק בעורף, בטשקנט. הוא עצמו יליד ליטא שלימד בפולין והצליח להימלט מקובנה עירו, ברגע האחרון ממש, עם אביו ואחיו הצעיר. ואכן הצליחו שלושתם להישאר בחיים ועלו לארץ. המחבר עלה ארצה ב-1949, וממשיך בפעילותו הציבורית עד עתה. כיום הוא חבר הנהלת "יד ושם". הספר נכתב כבר בשנות החמישים בלילות צפת הארוכים, כשאישתו מעודדת אותו בכתיבתו. אך רק לאחר מותה ב-1977, החליט להשלימו ולהוציאו לאור לזכרה ולזכרם של אביו ואחיו "שמנוחתם עדן באדמת ישראל" (לשונו של המחבר). הספר מגולל לפני הקורא, מסע ארוך של יסורים וגעגועים, גדוש הדפתקאות ופגישות מרתקות עם דמויות מעולם אחר, באסיה התיכונה. יש בספר תיאור הווי הפליטים היהודים שם, והדי המלחמה שהגיעו אליהם מרחוק. גם בחלקי ארץ זו, בקולחוזים השונים, סבלו התושבים מהמלחמה וחיי חיי עוני ומחסור חמור ביותר. המחבר והקורא יחד עימו מתרשמים עמוקות מכוח הסבל של החמונים בעת המלחמה, ובעקיפין גם מהמסטר הקומוניסטי על מעלותיו וחסרונותיו,

המיושם בחבל זה של העולם המוסלמי, על אופיו והיבטיו המיוחדים שם. פרק מרשים במיוחד הוא תיאור החזרה לפולין והמפגש עם האודים המוצלים מאש. מזעזע ביותר הוא המפגש עם מראה מחנה אושוויץ, מיד אחר המלחמה, כשכל אבן מקיר תזעק, וכל רגב עקוב מדם. קולות דמי אחינו זועקים מן האדמה, ואין שומע את קולו של ה' הפונה אל קין "איה הבל אחיך?"

ז. - "מגילות העדות", עורך ומביא לאור, שלום לוריא, מוסד ביאליק, תשנ"ג. עד עתה התייחסנו לספרים שכל אחד מהם היווה ספר עדות וזיכרון אישי של הכותב העומד בפני עצמו. לסיכום מאמרי אציג את הספר "מגילות העדות" שכשמו כן הוא, בו מביא המחבר בסיפורו עדויות של דמויות רבות ושונות בתוך מרקם אחיד. המגילות הללו מגוללות סיפורים מופלאים ביותר על גילויים של כוחות נפש בלתי רגילים, ושל מעשים על-אנושיים בקידוש החיים ובקיומם, וקידוש השם - במותם. לפנינו קשת רחבה של גיבורים, מהם רבנים ופשוטי עם, מבוגרים וילדים, קבוצות ויחידים. אבא קובנר שקול הקורא שלו בויילנה היה: "אל נלך כצאן לטבח", ידע להעריך היטב גם את הגבורה שבכוח הלחימה השקטה להישרדות. במגילות הללו יש ניסיון להקיף את המוראות והאימים במזרח אירופה כשהמוקד הוא אושוויץ. קובנר היה מודע לאי היכולת להקיף את כל אשר קרה בשואה, או להבין אותה ולתפוס את משמעות ההוויה בה כמו: חידלון מול הישרדות, חרדה וחוסר אונים מול אומץ לב ותושיה. ואף על-פי כן הוא פותח את ספרו כך:

"אמר העם היהודי ההרוג/ בין בשתיקה ובין בדיבור אל העם היהודי החי:/ אתה שלא יכולת להושיע אותנו, הטה נא אוזן ולב לעדותנו, / היא שארית החיים/ נסה להבין מהו חידלון, ואלו הדברים שהיו מחזקים את נפשנו ברגעי פרידה".

העורך מר לוריא, עשה עבודה גדולה לא רק בהנצחת אותם מאות של יהודים, אלא גם בהנצחתו של אבא קובנר עצמו, שכל חייו ביקש דרכים כיצד להנחיל את תודעת השואה לדורות הבאים, ולהפכה לחלק מתודעתו ההסטורית של העם היהודי. סגנונו של אבא קובנר ניכר במגילות הללו, ויש מהן הכתובות בסגנון תנכי, האוצר בחובו להט ערכי רב. אין ספק שאבא קובנר מקים מצבות מצבות ליהודים אלמונים ושאינם אלמונים, מנהיגים ופשוטי עם, מקדשי החיים ומקדשי השם, ואיתם עם גדול ורב שנימחה מעל פני האדמה, אך משאירים אחריהם מורשת מפוארת של עומק מוסרי ונפשי המרקייע שחקים.

בין יאוש לתקווה,

כתב מרדכי קרופ, הוצאת צשרד הביטחון.

מאת: ג. ברגסון.

הספר כשמו כן הוא.

חודשים רבים של סבל עברו על מרדכי קרופ וכל יום מימים אלה יכול היה להביא את בן-האדם ליאוש מדעת, משום שהתנאים בהם חי הביאו למצב יאושי באין תקוה.

ובכל זאת: תושיה, עוז-רוח, והאמונה שאפשר להתגבר על הקשיים והתלאות והסכנות הכרוכות בניידות ובנייחות - הפיחו בו תקווה - ומסתבר שהוא צדק. בהקדמה לספרו כתב המחבר:

"הסיפור ייראה כאוטוביוגרפיה, אבל לא הייתי כותב אות מעולם לולא השואה. בטוח אני שחיי הפרטיים לא מעניינים איש אבל אני חושב שהסיפור משקף, במידת מה, את אשר עבר על אלפי יהודים מבני דורי שנקלעו לתקופה שלא הייתה דוגמתה בהיסטוריה".

ונוטה אני להאמין לכותב שאכן אלה הם המניעים לכתיבת הזכרונות, ואלה ששיחק להם מזלם - או שהצליחו לברוח מזוועת הנאצים - ומעטים שהצליחו להישרד, כמו קרופ - חיים בין יאוש לתקוה, ומשקפים נאמנה את קורות חייהם. והקוראים משתאים למסופר: מניין לקחו את התעצומות לסבל הרב ולעידוד עצמי למען יתגברו על העינויים - וישרדו.

את סיפורו של קרופ אפשר לחלק לארבע תקופות:

התקופה של חיים בעיירה אופיינית, בפולין, שהווי החיים התנחל יחסית, על מי-מנוחות - על אף האנטישמיות - וצעירנו יכלו להתחנך ברוח המסורת היהודית, ואפילו ללמוד בגמנסיה "עברית תרבות", כפי שעשה קרופ.

התקופה השנייה - כיבוש מזרח פולין ע"י הצבא האדום.

בתקופה זאת כבר סבלה האוכלוסיה ממחסור במצרכים חיוניים, אך גם ממצוקות רוחניות, לדוגמא:

"בפרוזדור הגמנסיה פגשתי את מורי ומחנכי יצחק ברקובסקי, בירכתי אותו לשלום - בעברית כמובן ... המשפט הראשון ששמעתי מפיו היה "רעד צו מיר אידיש" (דבר אלי אידיש). דבריו החזירוני אל המציאות החדשה. "הס מלהזכיר את השפה העברית", המשכנו את שיחתנו באידיש והדבר כאב לי מאוד".

הדיכוי של החיים הרוחניים לא התבטא בשפה בלבד. הרוסים, בהשפעת היבסקציה, החרימו את הספרים שנכתבו בעברית, אך גם אסרו ללמד כל זיקה להיסטוריה היהודית. הספרות היהודית, במשטר הסובייטי, החלה מתקופת מגדלי מוכר ספרים.

התקופה השלישית היא המלחמה בין גרמניה - לרוסיה שפרצה ביוני 1941, וכאן שוכנעו היהודים ש"הבורות, אשר אנו חופרים, מיועדים, אמנם בשבילנו".

כדי להימלט מקבורה זו חיפשו מסתורין: בבונקרים, במרתפים, במתבנים, בתעלות, בחורשות - בכל מקום שנראה להם שאפשר למצוא מקומות מסתור - והחליפו אותם לעיתים קרובות כדי שלא ייתפסו.

לעיתים ה"הסוואה היתה מושלמת, וקשה היה להניח שקיים כאן מקום מסתור ... ובכל זאת חיו באי-שקט ונדדו ממקום למקום".

ובכל הזוועה של נדודים, ללא אוכל, ללא תנאים סניטריים. בהרגשת הפחד שמא ילשינו עליהם - והלשנות היו תופעה נפוצה - היו גם מקרים של אצילות-נפש, ואולי אלה היו המעודדים לתקווה.

קרופ ומשפחתו נדדו בין הכפרים הצ'כיים שהיו בסביבה וקיבלו עזרה. "לבביותם של אנשים אלה נסכה בי תקווה חדשה. בעולם אכזרי זה שמסביבנו, אשר סדום היא כאין וכאפס לעומתו, ראיתי מול עיני צדיקים של ממש, לא מתוך אגדה אלא בחיים".

בתקופה זאת מעלה המחבר הרהורים רבים ואחד מהם הוא: המנהיגות הציונית לא הדריכה את חבריה מה וכיצד לנהוג בסיטואציה של שלטון עויין, כולם עזבו את צאן מרעיתם. ולא נשאר בשטח מישהו שייעץ, ויורה ויארגן.

התקופה הרביעית היא ניצחון על צבאות גרמניה הנאצית והנסיגה התבוסנית של הגרמנים מאדמות רוסיה הסובייטית.

בכל אחת מן התקופות מתאר קרופ, בכישרון רב, את סיפורי החוויות הבלתי נשכחות לו, ומדביק את הקורא בהתרגשות רבה, שלעיתים קרובות שואל את עצמו - האמנם?

ועל-כן אין אפשרות להביא לפני הקורא - לו מעט - מן המסופר, אלא להמליץ: לך אל הספר וקרא בו ותגייע יחד עם המחבר אל הגשמת תקוותו המלאה.

אז הילדים אינם קוראים?!

מאת: רונאלד יוב'ה (קנדה)

תרגמה: ריטה רץ

כולנו אומרים כי ילדים אינם קוראים כבימים עברו. אמת, הם בהחלט, אינם קוראים כשם שקראנו אנחנו, כילדים. שאלתם: האם אפשר לעודד קריאת ילדים בימינו?! - אכן, זו דאגתם ההולכת וגדלה של מורים, ספרנים וחורים בנושאנו.

הכל שואלים: מדוע ילדי עידננו אינם מוצאים בקריאה פעילות מהנה?! מדוע רוב הילדים יודעי הקרוא, מעדיפים שלא לקרוא? והאם בכלל ניתן לשנות עובדה זו?!

מה נשתנה בימי ילדי עידננו?

כדי לקדם את נושא הקריאה החפשית והעצמית, עלינו, המבוגרים ראשית לכל, להתעורר, להסיר מעינינו משקפים הרואות באור ורוד את עברנו, למחות את זכרונותינו הנוסטלגיים אליהם אנו מתגעגעים.

אם ברצוננו לשנות, עלינו להתחבר לעולמם של ילדינו, היום כאן ועכשיו. עלינו לזכור גם כי חיי הילדים, בכל העולם, השתנו מאד בעידננו. הסיבה העיקרית לשינוי ופיחות בהרגלי הקריאה, היא העליה הדרמטית בגורמים המתחרים על זמנם של הילדים. כי בעידננו נושאים רבים מתחרים עם הספר על זמנו ומרצו של הילד.

בת התחרות הגדולה ביותר הנה הטלוויזיה. זמינות המקלטים ומספרן הרב של תחנות בין-לאומיות על האקרנים, מאפשרים לילדים בחירת יתר של תוכניות מענינות.

הצופים, בעידננו, גם כשהם ילדים, עדים לארועים בין-לאומיים, כמעט לפני מי שאצלו קורים הארועים. בישראל, אתם מכירים היטב את כוחה של הטלוויזיה, כאשר בתקופת "מלחמת המפרץ", קבלו משפחות רבות שיחות טלפון מחברים וקרובים בחו"ל, שידעו על מתקפת הסקאדים, עוד בטרם נפלם בישראל. האם עלינו להיות מודאגים מהשפעת הטלוויזיה על ילדים?! - ללא ספק! מחקרים שנערכו בארה"ב, מצאו מיתאם בין אלימות מוגברת המוקרנת מעל מסכי הטלוויזיה לבין מספר הארועים האלימים המזעזעים המתרחשים במציאות.

האם מפליא הדבר שקרבות ירי שכיחים המבוצעים ע"י נערים, נעשים דבר שביום יום בצפון אמריקה!?

זאת ועוד: בכנס שהתקיים לאחרונה באוני' "סימון פרייזר" שבוונקובר קנדה, הצביעה הגב' יושיקו טקנקה (לשעבר, ספרנית בספריית הילדים שבטוקיו) על מספר עובדות מכאיבות שהיא וצוותה צפו בילדים יפניים, כיום:

הילדים נראו פחות מרוכזים בפגישות ספרותיות, גילו פחות כושר הפנמת עובדות ספרותיות מבעבר ורבים מהם חסרי ידע ספרותי בכלל.

גורם נוסף לשינוי הרגלי קריאת ילדים וירידתה, הוא המחשב. אנשים, במקומות רבים, מדגישים שהשליטה במחשב היא הדרך להתקדמות בעולם. להפעלת המחשב, יש כנראה כוח פנימי רב. כאנשי ספרות, אנחנו מודאגים מהתופעה, עד כמה קל להשקיע, כמעט להתמכר למחשב. לזמן אין חשיבות מטבע פעולתם ההדדית שבין האדם למחשב. כיום, גם, ישנן עדויות על מספר גדל והולך של "אלמנות מחשב" המחכות לבעליהן (או, ילדיהן) שיסיימו עיסוקיהם ויתפנו לעיסוקים אחרים.

למרבה הצער, ילדים, כיום, לומדים ומתנסים בפחות מדי התנסויות תקשורתיות ויש צורך, יותר מתמיד, לטפל בנושא, על מנת שיגדלו אנשים רגישים ואיכפתיים. זה המקום להאיר באור הזרקורים, להצביע על מקומה ותפקידה של הספרות לחיי הילד והאדם בעידננו.

האם ניתן להגדיל את מספר הקוראים (מספר ספרי הקריאה אותם יקראו) גם כיום!?

כדי לעשות כן, עלינו לפעול בדרכים הבאות: ראשית עלינו להיות עדים לסוגי הלחצים המופעלים על ילדים. שנית,

תוך כדי התבוננות והקשבה לילדים עצמם, עלינו לזהות את שטחי ונושאי התענינותם! על מנת להבטיח הצלחה בדרכנו, אנו חייבים לפנות למקור החשפעה העיקרי על ילדים:

מחנכיהם והוריהם

אם אנחנו רוצים שילדים יקראו -

1 אנו חייבים להגיע למחנכים

למחנכים השפעה רבה על חיי הילדים בנושאנו. אני, אישית, מודאג מהעובדה שמורים רבים הפכו למה שאני מכנה: "לא קוראים בכוונה".

הם יודעי קרוא, מלמדים קריאה, אבל, רבים מהם אינם קוראים להנאת עצמם. הנאת הקריאה הנה שאלת מפתח. אנחנו, הנלחבים לספרות חייבים לרכז מאמצינו כדי לשכנע את המורים כי יכירו בחשיבות הספרים בתכנית הלימודים ובתפקידם הם, לשמש מודל לדוגמא לתלמידים.

אם נצליח כי המורים יפנו, לעצמם, זמן סדיר לקריאה ואף יצליחו להתלהב ממנה, הם עשויים להיות גורם משפיע רציני בחיי הילדים (וראה עבודה טובה הנעשית ע"י הרבה מורים באתרים שונים בעולם).
אני מאמין באמונה שלמה שהדבר החשוב ביותר, אותו יכול מורה לעשות בביתה"ס הנו באמצעות קריאה רמה לתלמידיו.
אין לך דבר, ואני מתכוון באמת לכל דבר, המשפיע יותר, הזכור יותר לתלמיד, מאשר מורה ומחנך הקורא בפני תלמידיו.

מחנכים - קוראים ייצרו, טבעית, סביבת ספרים בכתתם. ימצאו פנאי לקרוא ויקדישו זמן להחלפת חוויות קריאה. ילדים רוצים לדעת מה קוראים וחושבים ילדים אחרים, חבריהם.

מערכות חינוכיות רבות מארגנות גם אפשרויות לקניית ספרים מרוכזות, באמצעות אירגונים, חנויות וכו'.
הסתבר כי הבעלות על ספרים הוכחה כגורם עיקרי ליצירת קורא נלהב.

2. על מנת שילדינו יקראו אנו חייבים להגיע גם להורים
הורים רוצים תמיד, להעניק לילדיהם את הטוב ביותר. להם אנו חייבים לשרד מסר ברור: הקריאה הנה גורם עיקרי בהצלחה בלימודים. שותפות הורים - ילדים בקריאה ספרותית בבית, מסייעת רבות לתהליך הלמידה באשר הוא. ולבסוף: דוגמאות לפעילות עידוד-קריאה בוונקובר - קנדה.
רעיון ייחודי לבתי הספר בוונקובר, אזורי, הינה "תכנית בית קורא" שמטרתה הגברת מעורבות ההורים בתהליך עידוד הקריאה. אנו משאילים לילדים ספרי קריאה בלווית פתק צמוד להורים. ההורים מתבקשים לחתום על סיום קריאת הספר ואף לציין זמן הקריאה. (יש מורים המבקשים מההורים לחתום על כל 50 עמודי קריאה).

מטרתה העיקרית של השיטה הנ"ל הוא להשיג מההורים התחייבות להקצאת זמן לקריאת ילדיהם - ובתקווה שתוך כדי כן יפנו אלו לעצמם מועדי קריאה. חשוב להדגיש כי כל שיטה נבחרת, חייבת להיות מציאותית, על מנת שתעודד ולא תתסכל את הילד.

סעיף נוסף בתוכנית "בית קורא" הוא עידוד הורים לקרוא עם ילדיהם בכל ערב כי קריאה משותפת הנה דרך עיקרית לטיפוח אהבת הקריאה, העשרת אוצר המילים, אהבת הלשון ותקווה לאהבת הספרות. אין זה משנה באיזו שפה קוראים ההורים לילדיהם, החשוב הוא הקשר הקרוב שנוצר תוך כדי חווית

הקריאה המשותפת. כל זה נכון במיוחד אם חוויה זו מלווה בחום ואהבה. אנחנו, המבוגרים הקוראים, רוצים שילדינו יגדלו אף הם כקוראים. אנו רוצים שגם הם יהנו מספרים טובים. יחוו הרפתקאות דמיוניות ומציאותיות ותוך כדי כך יאפשרו לדימיון לשוטט עם כל ספר, ילמדו להעריך את יפי השפה ולהתחלק בחווית ספור טוב עם זולתם. אם אנו מאמינים בכך, נמצא את הכוחות לגייס לצידנו את ההורים והמחנכים. לעולם לא מאוחר מדי ויש לעשות זאת עכשיו!

בהצלחה!!!!

לקראת יום השואה

עדין נשאר מספר עותקים של החוברת

"כצאן בין זאבי ליל" עורך: גרשון ברגסון.

בחוברת עשרה שירים שנכתבו בתקופת השואה ע"י מחברים שהיו עדים לה. השירים מלווים בנייתוח ספרותי ע"י מורים ומבקרי ספרות.

להזמנה - ניתן לפנות אל משרד החינוך והתרבות, המדור לספרות ילדים ונוער, בניין לב-רם, רח' דבורה הנביאה 2, ירושלים. טל. 02/293801/2
מחירה של כל חוברת 5 שקלים.

כפילים ב"בן המלך והעני" ו"אורה הכפולה".

מאת: שלומית יונאי

בספרות הרומנטית והפנטסטית שכוח שימוש רב במוטיב הכפיל. בכתבי גוגול ודוסטויבסקי מופיעים כפילים רבים, דומים ושונים. הם משמשים להדגשת אופי הגיבור להעלאת אידיאות שונות ולבדיקת שאלת הזהות העצמית.

גם בספרות ילדים לא נפקד מקומם של תאומים וכפילים. ישנם ילדים סודיים כמו טנטן של מרים ילן שטקליס ובני של שולמית הר אבן; כפיל פרטי דמיוני שהוא האני האחר של הילד, פרוץ שובב וחופשי מהמגבלות החלות על הגיבור. ביותרם הקסם של קורצ'ק - שהוא החיפוף מתבנית זו - הכפיל שנמצא בבית מאפשר ליותרם להיעדר מהבית ולעסוק בתעלולים וכשפים.

בחרתי להתמקד בכפילים ב"בן המלך והעני" ו"אורה הכפולה". בשני הספרים יש דמיון מדהים בין שני ילדים, וסיפור של חליפין. הדמיון הוא הציר המניע את העלילה. המפגש עם הכפיל מחולל מהפכה בחיי הגיבורים ומשפיע רבות על התפתחות ועיצוב אישיותם. כמו כן מאפשר סיפור הכפילים (כמו אצל שקספיר) ליצור עלילה מלאת מתח והומור, ומשרת את הצורך של הסופר להכניס רעיונות חברתיים לספר.

הפער העצום בין בן המלך והעני מודגש עוד לפני שאנו יודעים על הדמיון שביניהם. "בעיר לונדון העתיקה ... נולד נער בבית משפחה עניה בשם קנטי והוא לא היה רצוי לה כלל. באותו יום נולד ילד אנגלי אחר בבית משפחה עשירה בשם טיודור והוא אמנם היה רצוי לה, ואף לכל אנגליה כולה היה רצוי".¹ בהמשך מופיע תאור שמחת העם האנגלי על לידת הנסיך מולס יורש העצר.

תום, הקבצן הקבצן העני מחצר הפסולת משתוקק אל כפילו. הוא חולם על העושר והטקסים שבחדר המלכות ומייעד לו "חצר מלכות" עם חבריו. "בלילה היה משתטח על קומץ הקש המסריח וחוזר בחלומותיו אל רוממותו המדומה"².

מפגש הכפילים בשני הספרים הוא מקרי. לי ואורה גיבורות אורה הכפולה

נפגשות במקרה בקייטנה מרוחקת מהבית. תום מתקרב לארמון וסטמינסטר
ובמקרה רואה אדוארד הנסיך את אחד השומרים פוגע בו. מה שקורה אחרי
המפגש הוא תולדה של אישיות הילדים.

הדמיון הפיסי בין שני הילדים ממש מדהים. "אל אלוהים כמה הן דומות זו לזו!
אפילו עיני האם המהוללות לא תוכלנה"³ כך חושבת האם באורה הכפולה
למראה תמונת שתי בנותיה. בקייטנה כמובן מהומה: "לי והחדשה דומות זו
לזו כשתי בלצים!" ובסיום "בעת טכס הנישואין שתי הילדות, הדומות זו לזו
עד כדי זוועה" ...⁵ הדמיון המופלג גורם לעתים לבעית זהות - בחלום או
כשהילדות מסתכלות בתמונתן ולא יודעות מי היא מי. "עכשיו אני עצמי אני
יודעת מי משתינו אני! אוי, מחצית אומללה שכמותי!"⁶

בסמוך לטכס ההכתרה נדהמים כל שרי הממלכה באנגליה למראה הקבצן
והמלך: "הם הביטו זה בזה ונרתעו צעד לאחוריהם מתוך הרגשה משותפת
לכלם בלא יודעים. הרעיון האחד שהפתיע את כולם היה: עד כמה שני אלה
דומים זה לזה"⁷ היחידה שהטילה לרגע ספק היתה אמו של תום. למלך הנרי
ה-8 לא היה ספק בזהות בנו - שפשוט השתגע.

בן המלך והעני מתכננים להחליף את בגדיהם רק לרגע. תום השתוקק כל כך
לבגד המלכותי. כשהוא מספר לבן המלך על חייו ומשחקיו עם חבריו, נפשו
של הנסיך יוצאת אחר חיים אלו חופשיים מטקסים ומלאים התפלשות בבוץ.
הנסיון המעשי שחווה כל אחד מהשניים בחיי השני לא היה קל כל כך ולא
דמה לאשר דימו בנפשם.

החלפת הבגדים גורמת לטעות טרגית; כידוע הבגדים עושים את האדם. איש
לא האמין לקבצן הלבוש בלוי סחבות כי הוא יורש העצר של אנגליה.
אורה ולי מתכננות זמן רב את החלופין ביניהן ולפרטי פרטים. החלופין גורמים
לשינויים, משברים, התגברות והתבגרות. הן עוברות - כמו תום ובן המלך -
מסע מפרך שבסופו הם בוגרים מנוסים וחכמים משהיו. ההחלפה מסייעת
בעיצוב אישיות בוגרת יותר.

גם בן המלך והעני כמו אורה ולי נוכחים לדעת כי המציאות בה חיו עד עתה
היא רק פן אחד של החיים שלהם פנים נוספות.

בן המלך המפונק שעשרות משרתים הלבשוהו, שהיה לבוש ומקושט בגדי
פאר ואבנים טובות - מתגלגל ברחובות כאחרון הקבצנים, ואילו תום קנטי,
הקבצן מחדר הפסולת, הופך להיות מלך אנגליה ועליו לשלוט.

מלך השקר מתפקד במעמדו החדש הרבה יותר טוב מהקבצן, המלך האמיתי
במעמדו. תחילה מאד קשה הדבר לתום. "העסוק הארוך והמשעמם בעניני

הממלכה הלך ונמשך בלי סוף ותום ישב ונאנח מקרב לבו ושאל את עצמו: מה פשעי ומה חטאתי כי לקח אותי האל הטוב והרחום מן השדות והמרחב ומזוהר השמש לכלוא אותי פה ולעשותני מלך ולהדאיב את רוחי עד כדי כך" ⁽⁸⁾ נסיון קשה אחר הוא לאכול בנוכחות כל השרים והמשרתים. "שום דבר לא הביא פחד בלבו כמו הגזרה לסעוד יחידי בפומבי לעיני קהל רב אשר ישגיח בשבע עיניו על כל תנועה שלו" ⁽⁹⁾ למרבה המבוכה אח"כ סובל הנער מגירו באפו ואין מושיע ...

ובינתיים הנסיך האמיתי נוהג כנסיך ואח"כ כמלך וממשיך בכך למרות כל העלבונות והלעג הנופלים בחלקו. רק אדם אחד עוזר לו: האביר הנאמן מילס הנדון. מה שמענין שאיש זה הופך במשך מסעם לכפיל של בן המלך מבחינת הקורות אותו. אף אותו מאשימים בהתחזות. אחיו גזל את תוארו, נחלתו ואת האשה המיועדת לו ומשליכו לכלא. ואיש לא מאמין לדבריו. שניהם טוענים בצדק לתואר שנגזל מהם ע"י אדם אחר. במסעו לומד המלך רבות על חיים שלא הכיר, חיי עוני ודלות, על חוקי הממלכה האכזריים ככריתת אברים ובישול הנדון במים רותחים. נסיונות נוראים אלו לא מקשיחים את לבו אלא גורמים לו לחשוב על שינוי.

ההבדל בין חיי אורה לאלו של לי אחותה אינו כה קיצוני, אך זהו הבדל מאד משמעותי עבורו. לי חיה עם אביה המוסיקאי ברווחה כלכלית, חייה כוללים ביקורים בקונצרטים וסעודות במלון, יש לה מטפלת, חדר יפה ומצויד בכל טוב. לאורה אם עובדת קשה שבקושי מרשה לעצמה טיול עם בתה. הילדה בת התשע היא עקרת בית שחייבת לבשל ומודעת לקשיים כלכליים.

מענין השוני באישיות שתי התאומות. מבחינות רבות אלו ניגודים המשלימים זו את זו. האחת פרועת תלתלים, שובבה, מרדנית, עליזה ותוססת - ולא מהחרוצות שבכיתה. השניה מסודרת שער ואופי, שקטה, רצינית, ממושמעת ואחראית. קשה מאד ללי לשחק את תפקיד אחותה: "אוי אורה אורה, לא קל להיות אחותך! מסעדת אימפריאל... פרופסור דובללי... פלפל ואבא אבא אבא" ⁽¹⁰⁾ הן עוברות חוויות חדשות רבות, מתודעות להורה שלא הכירו - אך מתגעגעות האחת אל רעותה ואל ההורה האחר.

בהדרגה מתרגלים הכפילים למצבם החדש. אורה ולי מסתדרות בעצמן עד שמגיע משבר שקשה לילדה לפתור אותו לבד. קיימת סכנה מוחשית שאבא עומד לשאת אשה! מחלה, משבר ועזרת האם מזרזים את פתרון הבעיה. תום מתרגל לשלוט על אנגליה. בן המלך לא מתרגל לחיות כקבצן. מרגישים איך מרק טווין החי בדמוקרטיה אמריקאית מחייך כאן מתחת לשפמו. כל קבצן יכול להיות מלך... אדוארד המלך האמיתי חותר כל הזמן

לחזור לארמון ולהחזיר עטרה לראשו. תום מתחיל מלכות של חסד שמחליפו-כפילו המלך אדוארד ממשיך אותה. הוא מצליח לשלוט ולשפוט בחכמה ובצדק; חכמה של התם החף מידיע ומדעות קדומות. בקטע משעשע ומזעזע חונן תום אשה וילדה בת התשע שמכרו נפשם לשטן. מקשה הילד: "האם לפי החוק האנגלי מותר לו לילד לעשות חוזה מסחרי ולמכור את עצמו מילורד?" הוא נענה כי רק לשטן רשות לקנות ילד, אבל איש אנגלי הקונה ילד - החוזה בטל. "הרי זה חוק גרוע ומצער מאד המונע מאת האיש האנגלי זכויות שהוא מעניק ביד רחבה לשטן".⁽¹⁾

הבעיה הרצינית של זהות המלך האמיתי נפתרת בצורה מקורית. היחיד משני הילדים שידע היכן נמצא החותם הגדול של אנגליה הוא המלך האמיתי, בעוד שהמלך המדומה נהג לפצח בו אגוזים.

"אבל למן הרגע הזה לא נשאר עוד אף צל של ספק בלב שום איש, כי תום קנטי אינו מלך אנגליה ומכשירי המלכות העליונים אינם ידועים לו".⁽²⁾

בשני הספרים ממשיכים הכפילים בקשר הדוק אחרי סיום החלופין. באורה הכפולה הן חיות יחד במסגרת חיי משפחה שהילדות הביאו לאיחודה מחדש. בבן המלך והעני נהנה תום עד סוף ימיו ממעמד מיוחד ובכל שנותיו המועטות של המלך אדוארד הששי היה מקורב אליו. לחייו של המלך כקבצן היתה השפעה חיובית על אופי שלטונו. הוא לא שכח את מה שראה וניסה לצמצם את עוולות השלטון כלפי העם. סוף טוב ומוסר השכל בצידו.

- (1) בן המלך והעני מאת מרק טוין. הוצאת יזרעאל תשכ"ח 1968. תרגם א.ל. יעקוביץ.
- (2) שם ע' 8.
- (3) אורה הכפולה מאת אריק קסטנר. הוד. אחיאסף 1962 תרגמה א. קפלן ע' 3.
- (4) שם ע' 8.
- (5) שם ע' 142.
- (6) שם ע' 76.
- (7) בן המלך והעני ע' 171.
- (8) בן המלך והעני ע' 75.
- (9) שם ע' 79.
- (10) אורה הכפולה ע' 62.
- (11) בן המלך והעני ע' 88.
- (12) בן המלך והעני ע' 179.

הסוד של העכבר זנזיבר

מאת: ירדנה הדס

עיון חוזר בספרה של שלומית כהן-אסיף "הסוד של העכבר זנזיבר". איוריס: הילה חנקין, הוצאת הסיבוץ המאוחד, 1984. 23 עמודים.

מבוא

מוטיב הסוד האישי הוא מקובל ונפוץ בספרות הילדים. לילדים - סודות משלהם. לחבורות-הילדים (בסיפורי החבורות) סודות משותפים, הנשמרים בקנאות במסגרת האגודה המוקמת על ידיהם. די אם נזכיר כאן קומץ מן היצירות העוסקות במוטיב זה: "סוד ורוד" לעודד בורלא, "סוד כמוס לדובי" לרבקה אליצור, "סודו של גילי" למנוחה גלבווע, "ידידי טינטן" למרים ילן-שטקליס ועוד ועוד. "חסמבה" של מוסינזון היא "חבורת-סוד-מוחלט-בהחלט", - ואם נחזור אל הגיל הרך, הרי ניוכח, כי הסוד האישי נתפס כנכס שיש לשמור עליו בקנאות. על "ידידי טינטן" אומר האני הדובר בשירה של ילן: "והוא שלי והוא בסוד". לעיתים קשור הסוד במוטיב הרכוש האישי, כגון בשירו של יונתן גפן "המחבוא שלי". בפתח ספרה של של כהן-אסיף מופיעה הקדשה אישית, המוסיפה נופך של חיוך וחשיבות כאחד לעניין הסוד: "לאחותי הקטנה, איברה, שהשם שלה הוא סוד של אבא".

גיבור ספרנו הוא עכבר, שהוא בעל-חיים "שנוי במחלוקת": מבוגרים אינם חובבים אותו, בדרך כלל. ספרות-הילדים - לעומת זה - מעניקה לו בדרך כלל את הניצחון על גדולים וחזקים ממנו. הוא מסייע לאריה במשלו של איזופוס, המעובד לילדים על-ידי רבים וטובים. הוא מואנש ואף זוכה להיות חביבם של ילדים רבים (ודוגמת "מיקי מאוס" תוכיחו!). הוא אף בעל כוחות עליונים בסדרות טלוויזיה רבות - וטוב שנזכור את תפקידו בסיפורי חכמה רבים, כגון "עכבר העיר ועכבר הכפר".

שמו הפרטי של העכבר "שלנו" (הוא "זנזיבר"), השאול משמה של ארץ החסות הבריטית השוכנת מול חופי אפריקה המזרחית, מוסיף לו נופך של זרות ושובבנות (הוא אף מגרה את הסקרנות, כדוגמת "הצפור קמפלה" לגורית זרחי, השאול אף הוא מתחום הביוגרפיה האפריקנית).

הכותר (שם הספר) "מבטיח" איפוא תעלומה, עיסוק בגיבור קטן וחביב, ויותר משמץ של אקזוטיקה.

הפתיחה והסיום:

לשון הפתיחה של הסיפור ונוסחת-סיומו יוצרות יחד מסגרת, שהסיום הטוב שלה הוא מוחלט וסגור:

המשפט הפותח הוא:

"פעם ביום שלישי בבקר, הסתכל העכבר זנזיבר בראי וראה שהוא עצוב".

המשפט הסוגר הוא:

"ביום שלישי בערב הסתכל העכבר זנזיבר בראי וראה שהוא שמח".

משמע - העלילה כולה אורכת יום אחד בחיי גיבורנו.

בעוד ציון-הזמן בפתיחת הסיפור הוא "משולש" ("פעם, ביום שלישי בבקר"), הרי הציון בסיום הוא מקוצר ("ביום שלישי בערב") - שכן הבעיה שחתעוררה נפתרה. אשר לעצם הבעיה: היא מזמינה את הילד המאזין (או הקורא) להתייחסות של הומור: האם באמת דרוש למישהו ראי כדי לדעת שהוא עצוב? ... יתרה על כן, עצם ההתבוננות בראי מרמזת על האגוצנטריות של הגיבור, הבוחן עצמו בקומו ובשכבו.

שלב א' של העלילה: הבעיה, כניסת סבא, החפוש הראשון ואכן, העכבר הקטן נוהג כילד מפונק: הוא "התחבא בתוכן השמיכה ובכה בעין אחת. הוא בכה בקול, שכולם ישמעו" ...

מי הם "כולם"? אין הסיפור מפרש. "רק סבא - עכבר שמע".

הסיפור ממחיש את הקשר שבין סבא לנכדו. דור ההורים אינו מופיע בו. קשר זה הוא החשוב ביותר בחיי זנזיבר הקטן, והוא התורם לפתרון בעייתו, שאין הוא עצמו מסוגל לגבור עליה, אף כל חבריו אינם יכולים לסייע לו. הסב מנסה להבין את פשר מצב הרוח המיוחד שהשתלט על נכדו בעזרת שלוש שאלות. הוא מנסה להצחיק את העכבר העצוב. הוא מתייחס בשאלותיו לשלושה תחומים, החשובים לנכד: רצונו להיות מרכז ההתעניינות ("אתה עצוב בגלל שאין לך היום יום הולדת?"), אהבתו לציור ("אתה עצוב בגלל שהציפור עפה מן הציור שלך?") - ולהיטותו אחר ממתקים ("אתה עצוב בגלל שאין לך ממתק בפה?").

המבנה המשולש חל אף על שלבי החיפוש אחר הסוד: "בכל הצנצנות, בכל המגרות ובכל הכיסים", "מאחורי האזניים של העכבר", "בפה", "באף".

הסוד לא נמצא, אך התהליך מצחיק את השומעים הצעירים.

בשלב זה של הסיפור חלה בו התחזקות של המומנט הפנטסטי (סוד שהלך

לאיבוד!), שהוא-הוא המציאות בסיפורים רבים של שלומית כהן-אסיף. כן מתחזק רושם ההזדהות שבין הנכד לסב, המכנה אותו "זנזי", שם-כינוי מקוצר, המביע חיבה וקרבה.

שלב ב' של הסיפור: יציאה אל הטבע, הרפייה ומשחק.

הסב מציע לצאת אל הגבעה, שהרי "בגבעה תמיד מוצאים סודות. ואכן, הטבע מספק לעכברון העגום הרפייה: "שם היו השמים בלון כחול והשמש היתה נסיכה צהובה" - ואכן, "ביום כזה סבא מוכרח לשרוק ולנופף מעלה-מעלה בזנב". הסב שורק והעכבר שר. השיר המחורז בין ארבע השורות מגוון את לשון הסיפור וקצבו. הוא גם מזמן את הקוראים למשחק-ניחושים. חבריו של העכבר מופיעים אחד-אחד ומקנים לעלילה דמות סיפור צביר בחלק המשחקי שבו. החברים המצטרפים לחיפוש - כולם עכברונים - הם צבעוניים. כל אחד מהם קרוי על שום צבעו, ושמו מורכב מהכפלת ההברה האחרונה של שם הצבע. הדבר יוצר חריזה פנימית בסיפור: "גול-גול הסגול", "לה-לה הכחולה" - ואחריהם כל "העכברים שאוהבים סודות של אחרים". אולם הסיפור מאכזב, לכאורה, בשלב זה: הסוד לא נמצא.

שלב ג' בסיפור: מחירו של החיפוש האישי, ההפתעה והניצחון

עתה יפנה העכבר אל שלושה משיבים, ששנים מהם כבר נזכרו בסיפור. השמש, הציפור ואחד הפרחים (שעליו, לדוע מזלו של עכברנו יושבת דבורה, המזמזמת לו שיר מלא סוד).

הסיפור מאפשר לילד הקורא להתייחס, בהתאם לגילו וליכולתו, לנושאים שהם בבחינת רימוז בלבד. למשל, עניין ההכללה. כשהדבורה עוקצת אותו, קורא זנזיבר מתוך תסכול: "הפרח הזה עוקץ. כל הפרחים בגבעה עוקצים!". בשיחה נוכל לברר עם הילדים: מדוע אומר זנזיבר כך? מי באמת עקץ אותו, ומדוע? האם צדקה הדבורה במעשיה? אולי גם היא רוצה לשמור על הסוד שלה? וכו'.

אולם יופיו של הסיפור הוא אף בכך, שהוא מספק הסבר להתפרצותו של העכברון, ולהכללות המרשיעות שהוא משמיע: "הדמעות הסתירו לו הכל. בגלל הדמעות הוא לא ראה דבר".

עתה, משפסק משחק החיפושים, כשנדמה השירה, נמוגה גם הפנטסיה. ודווקא כשצונח הסיפור אל קרקע המציאות העגומה, נמצא לפתע הפתרון. הסוד נגלה: זנזיבר בוכה בעין אחת בלבד! לכאורה - טוב. הסוד נמצא (נגלה)! אך דא עקא: טיבו של סוד, שהוא חדל להיות סוד כשהוא נגלה! נמצא מעתה, שהמטרה, לכשהיא מושגת בדי-עמל וצער, אובדנה כרוך בעצם השגתה כשמדובר בסוד. (עמוד 20).

ועוד: למעשה, ידענו כולנו את הסוד, אלא שלא ידענו שהוא הוא הרז עצמו. שהרי עוד כשבכה זנזיבר בראשית הסיפור עשה זאת בעין אחת בלבד! (עמוד 6)... הסיפור אינו "מצניח" עלינו גורם חדש. הוא רק משטה בנו מעט, כדרך שעושה המציאות לא פעם.

עתה מגיע תורו של סבא לנחם את הנכד ולספק לו סוד חדש ("פרור. העכברים לא ידעו מה הפרור הזה ומה סודו... וזנזיבר בלע את הפרור"). הסוד מופנם, ועל כן הוא שמור!

העצמת הרושם של חשיבות הסוד וסודיותו נעשית באמצעות משחק מלים אונומתופאי: העכברים הסקרניים (אותם שסייעו בחיפוש) "רשרשו רשרושים, לחשו לחשושים ונחשו ניחושים" - ולשוא.

הסיפור מסתיים בשיר-נצחון של העכבר, המסתיים בהצהרה "הסוד שלי הוא פרור / בבטן שלי שמור". אף כאן - משחק לשוני, המתבסס על הניב העממי "שמירת סודות בבטן".

נושא הסוד האישי הוא מורכב ביותר. אין אדם יכול לרדת אל חקר סודותיו של זולתו. כשהוא מנסה לעשות זאת, כפי שעשו גול-גול הסגול ולח-לה הכחולה, אין הוא מגלה אלא את סודו הוא (ולא בלי-צדק משיב להם זנזיבר: "זה הסוד שלך, לא הסוד שלי"). הסיפור מתאר - באורח ילדי מאוד - תהליך של חיפוש עצמי, של חקר עצמי. ברגע שהזולת מגלה את הסוד ומכריז עליו (כפי שעושה פור-פור האפור), הוא עלול להזיק יותר מלהועיל.

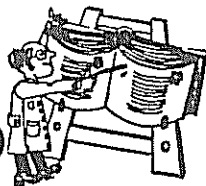
אפילו סבא, שסייע כל כך להפגת המתח בחלקו הראשון של הסיפור, והשתתף בחלקו השני, מניח לנכדו לחקור עצמו בכחות עצמו בחלק השלישי - ו"מתגייס" רק על מנת לספק לו סוד חדש!

מעבר לשעשוע שבשמיעת הסיפור מצפה לילד המפנים אותו בינה אנושית עמוקה ומחוייכת. לא פלא הוא איפוא, שכל העלילה ממוקמת "ביום שלישי", שהרי "בו נאמר פעמיים כי טוב"...

הערות ומראי מקום

- (1) השיר מצוי, בין היתר, ב"חגיגה של שירים" של מנחם רגב.
- (2) ילד בן שמונה, בחוג לכתיבה יצירתית, הגיב על הסיים: "איזה עכבר זה! כל הזמן - בראיו".
- (3) השילוש אופייני כידוע לסיפורי אגדה, מספר טיפולוגי (חוקי-אולריק).
- (4) וראה ספרו של גרשון ברגסון "צחוק בין קמטים" על הקשר המיוחד שבין סבים לנכדיהם (הוצאת "דביר").

סיפור

ביבר בחרוזים

מאת: דינה דניאלי, ירדנה הדס.

על "אני וכל מיני חיות".
עורכות: מיריק שניר ויונה טפר.
איורים: גיל-לי אלון קוריאל.
הוצאת הקיבוץ המיוחד / ידיעות אחרונות / ספרי חמד, 1993 83 עמודים.

מבוא:

נהנינו לקבל לידינו את האנתולוגיה העליזה ושופעת החיוכים, שכולה שירים על בעלי-חיים-ביברו של עולם הילד הרך.
בספר שלושים וחמישה שירים. "מיוצגים" בהם עשרים וארבעה בעלי חיים: מן הנמלה והזבוב עד הליתן והפיל. היצירות הן פרי עטם של חמישה-עשר יוצרים: מחיים נחמן ביאליק עד נעמי בן-גור.
טווח הגילים של קהל היעד הוא רחב ביותר, מבני השנתיים עד גיל 7-8, ועד בכלל. מובן, שגם הסבים והסבתות, שפגשו את מרבית-השירים בנעוריהם, ישמחו לקרא אותם (ולזמר אותם) שוב באזני נכדיהם וניניהם. טעמם לא נמר ולחם לא נס. בספר מיוצגות גם יצירות צעירות לימים - ואף הן משמחות אוזן ולב.

החוקרת ד"ר צביה ולדן הוסיפה - בסיומו של הספר - רשימה ("הפעוטות וכל מיני חיות", אחרית דבר לקוראים הצעירים ולקוראים בפניהם"), ובה היא מבארת את ההבטים של פיתוח האוריינות אצל הילד, השומע והקורא את השירים. היא אף מתייחסת לעונג, הנגרם לו תוך כדי העיסוק ביצירות. אנשי המקצוע מכירים את שיטתה, וטוב שאף ההורים יתמצאו בעניין זה.
לא נוכל, ברשימתנו הקצרה, להתייחס אל כל היצירות. בחרנו בשניים מן השירים, שנכדוטינו אהבו במיוחד. האחת, תום, היא בת כשנתיים, ובחרה

ב"דב עלה לה". האחרת, ענת, בת החמש, אהבה במיוחד את "האריה שאהב תות". בעזרת שירים אלה, "נציג" את האנתולוגיה כולה.

דב עלה - לה

זהו שירה של מיריק שניר (שנכתב על פי שירה של אחותה רותי רבינוביץ ז"ל).

מפני קיצורו אנו מביאות אותו כאן בשלימותו:

דב עלה - לה

בסולם.

וגילה - לה - לה

עולם.

דב נהם:

"שלום כולם!"

וירד -

מן הסולם.

הדב שלנו "עלה", "גילה", "נהם" ו"ירד". זהו שיר קצרצר, שכולו פעילות. הדב שלנו הוא דוקא קל - תנועה. "דוביותו" מתבטאת בנהימתו ("נהם"), אך המסר שלו ידידותי ורב-חן. הוא עליו, מהיר וחיובי, החריזה ("X") מזכירה על דרך המצלול את נהימת - הדוב ואף את ההגייה הראשונית של תינוק. המשחק הצלילי ב"לה - לה" מתקשר כמובן אל ראשיתה של שירת הילד.

הדוב שבשירנו הוא ילדי מאד. הוא מלא רצון לתנועה. הוא סקרן, הוא אוהב את הסובב אותו. הוא מרוצה מהרפתקה קצרצרה זו, שביצע בהצלחה. הוא גילה עולם, הוא ניצב בראש הסולם, הוא השמיע הצהרה אחרת טוב ממרום - מעמדו, הוא גם חזר בשלום מן המבצע שלו.

האוויר, המתלוח לשיר, מבטא בנאמנות ובחן את הרעיון המרכזי בו. מובן שהוא מזמן אפשרות לשיחה ראשונית עם הילד הרך, מדרש תמונה. השיר מאפשר אף פתיחה לשיחת גרוי לשימוש במתקני מגרש - המשחקים או המתקנים שבחצר - הגנון.

השיר מאפשר אף משחק - אצבעות וידים, כשה"סולם" הוא מן הרגלים כלפי מעלה ("עלה לה - לה בסולם"). עד העינים ("וגילה - לה - לה") וחזרה לנקודת המוצא ("וירד מן הסולם"). מובן, שבשלב הגילוי אפשר

לשלב תנועות נפנוף לשלום*).

השיר קצרצר וגדוש אפשרויות: משחק, דרמה, שירה, קריאה ומדרש - תמונה הוא מתאים לדעתנו אף לגיל ראשית-קריאה, עקב החריזה, המילים הקצרצרות, השורות החסכוניות, האותיות הגדולות והחזרה על הצלילים (המעטים).

"האריה שאהב תות"

הסיפור (מאת תרצה אתר) הוא מחורז, והוא מן היצירות הארוכות ביותר בספר שלפנינו. הוא מתאים - לדעתנו - לילדים החל מגיל 3 שנים, המצויים בתקופת ה"לא - לא". רצוי לקרא אותו - לטעמנו - בהמשכים. הילדים היותר גדולים בבית יהנו מן העלילה המורכבת ה"מתח" והסוף הטוב. הם יקראו אותו ב"נשימה אחת", כמובן.

המעשה, המסופר כאן, הוא האריה צעיר, אשר התעקש לאכול רק תות. אמו הציעה לו מבחר (מגוון ומצחיק) של כל המאכלים המוצעים לילד רגיל, הנמצאים ב"יער" שלו:

"יש פטל, שזיפים, סיגליות, מרק, יש אורז, צ'יפס, קבב וארטיק ומיץ ממותק, אבל תות אין. אין.

תפסיק לבכות ותפסיק להתאונן..."

האריה הקטן (הילד המפונק) מתעקש על תות ("ננעל עליו"). המקרה מזמן לו ילדים, המצוידים בתות (שמקורו במקום מגוריהם, שמחוץ ליער). הם מטיילים, ובתיקי האוכל שלהם מצוי תות בשפע, "כדי שאם פתאום יהיו רעבים, יוכלו לאכול תות. הרבה תות". הפגישה בין האריה הקטן והמטיילים הצעירים היא טראומטית להם, שכן הם מוזנים מסיפורים על חיות טרף, ואין תקשורת בין הצדדים. בבריחתם המבוהלת הם משאירים מאחוריהם שפע של תות, הנאכל על ידי האריה עד כדי שובע ובחילה. עתה מתבררים לו (ולילדים המקשיבים לסיפור) מספר דברים:

אני לא אוהב תות. / אני בכלל לא אוהב תות. / זאת היתה פשוט / טעות / כל הענין הזה / עם התות.

- הלקחים: - הסתפקות במה שיש.

- הסתגלות למציאות (בלא בכי ובלא השתטות).

- למידה מן הנסיון: עד שלא מתנסים, אי - אפשר לדעת; / או ללמוד.

הילדים המבוהלים חוזרים לביתם בשלום, ומקבלים - על פי בקשתם - ...תות כפיצוי. כלומר: יש לנו סיפור, שסופו טוב ומרגיע.

* אפשר לשיר את השיר עפ"י מנגינת "רד אלינו, אוריון".

האריה בסיפורנו אינו אריה, אלא ילד מפונק ואגו-צנטרי. הוא מואנש, וה"אידיאה פיקס" שלו מודגשת באמצעות החריזה של המילה תות ("פשוט", "חמוד", "סמרטוט").

הסיפור מורכב:

תחילה אנו מכירים את בעייתו של האריה הקטן, הרוצה בבלתי - אפשרי. האם הסבלנית מנסה להסביר זאת, אך על הבן להתנסות.

המפגש עם הילדים (שהוא טראומטי לכאורה בלבד) מספק לילדים הקוראים את המסר המרגיע, מחד גיסא, ואת ההנאה מן הסוף הטוב, שהם מצפים לו, מאידך גיסא. הפיצוי (השייך לסוף הטוב) הוא - כמובן - בתחום המזון: כל צד מקבל מכאן ולהבא את המזון המצוי בסביבתו, הראוי לו והאהוב עליו.

האימהות בסיפור שוות בדאגתן לצאצאיהן, כשהאם - הלביאה היא המפנקת פינוק - יתר: היא המציעה לגור שלה שפע של מאכלים. האם האנושית, שנתנה תות כצידה לדרך. תשאל את ילדיה מה הם רוצים לאכול - ותגיש, לפי בקשתם, תות. התות, שפתח את הסיפור, יסגור אותו.

מבנה הסיפור הוא קלאסי: אקספוזיציה - בעיה; מפגש - עימות; התנסות ופיתרון (פיוס עם המציאות), ופיצוי (לילדים על החוויה הבלתי נעימה). הסיפור חייכני - הומוריסטי. המתח מרוכך והחריזה משועשעת ומשעשעת גם יחד.

הסיפור מאפשר שיחות על סיפורי - מעשה דובים¹ שנושאים הילד ומזונו² נושא זה - במיטבו - מזמן הרבה רגעים של שחוק בריא ומהנה.

(1) "הבה ושלושת הדובים" מבחינת הנושא. (עפ"י ל. טולסטוי). מופיע בין היתר בשם "שלושת הדובים", בתוך "מה אספר לילד?", י. גורביץ, י. נבון. כרך ב', "עמחיל", עמ' 148.

(2) ראו במאמרינו "אכלו ילדים", "ספרות ילדים ונוער" חוברת ב' (ס"ב), דצמבר, 1989.

של האחים גרים. עובדה זו מבשרת שיש לנו ענין במכשפות שונות. המכשפות האלה מתנהגות כ"נערי רחוב": שובבות פראיות, הן עולות על גג בית רב קומות, אוכלות תפוזים ואת הקליפות זורקות על עוברים ושבים. הן עושות מהומה בחנות הגדולה "הן עשו פרצופים, הבחילו קונים. קרקרו ויצאו בריקוד של שדים". "ספרו גם בדיחות, גיהקו וקפצו מגרונן לטאות". מעט הדוגמאות האלה מתארות את ההתנהגות הבוטה שמרשות להן המכשפות..... עגם לפי "גילן" היו צריכות להתנהג אחרת. הן שובבות אך אינן אכזריות, הן הן מצחיקות אך אינן מפחידות.

במשך הטיוול מספר המכשפות הולך ופוחת, בכל פעם נושרת מכשפה אחת: הראשונה מתגלגלת מהמדרגות - התגלגלה מהמדרגות תוך ריקוד פרוץ. השנייה נחתה בעוגה, אחרת נחטפה, לבסוף נשארה מכשפה בודדה שבעזרת המטאטא שלה אספה את כל חברותיה. אחת אחת מצטרפות כולן - אופייני לסיפור מצטבר.

תכננו טיוול אל העיר הגדולה
בחושי בקדרה בצוותות בשירה"

"חמש מכשפות חזרו לביתו
כרסמו צפורניים, חיטטו באפן

סיפור מחורז היטב ובין קטע לקטע המכשפות שרות שיר של איגיון, מתאים להומור האבסורדי ולסגנון המשעשע של חרוזי "אמא אווזה"

"אוהו, אוהו / אוהו, אוהו - צנון ולפת / רגלי קרפדה"

נוסף לתמונות הצבעוניות הקריקטוריסטיות שמשתרעות על עמוד מול תמליל, מתחת לתמליל מופיעות המכשפות ברישום וניתן למנות אותן ולהזכיר ל"קהל" מי חסר, כמה מכשפות נותרו וכמה הצטרפו.

המסקנה: גם מכשפות הן כמו בני אדם, טועות, מתנהגות בניגוד לצווי החוקים החברתיים המקובלים, מרשות לעצמן לשיר בקול. כל ההיתרים האלה שמכשפות מרשות לעצמן משחררים חיוך מהסס בתחילה, וצחוק רחב בסוף.

העיצוב היפה של הספר ותוכנו, השילוב בין תוכן וצורה הם ערך שמעט ספרים יכולים להתגאות בהם.

במבט ראשון

מאת: ג. ברגסון

איך האדם הקדמון המציא לגמרי במקרה את הקאבב הדומני, כתב: מאיר שלו, ציורים: יוסי אבולעפיה, 1993, עס-עובד, 24 עמ', צבעוני, מנוקד.

סבא מיכאל מספר לנכדו, כהרגלו, סיפור שעדיין לא סיפר לאף אחד אפילו לא לעצמו; על האדם הקדמון.

הנושא הוא: המצאת הקבאב, אך תוך כדי סיפורו הוא מגניב מושגים על חי האדם הקדמוני, למשל על מושג הזמן:

ובינתיים הזמן / חלף וחלף / קיץ וחורף ואביב וסתו... / ועוד שנה חלפה / כי לזמן לא אכפת / אם משהו מוכרח / לא חשוב מה... / אך בעיקר מסביר סבא איך יצא הקבאב.

ועל סמך סיפור זה מתבהר לילדים כיצד "במקרה" אפשר להגיע להישגים גדולים, וסיפור זה יכול להוות מניע לגילויים והמצאות אחרים בציביליזציה, כגון אש, גלגלים, וכדו'.

הסיפור בחלקו בפרוזה מחורזת, ומלווה ע"י יוסי אבולעפיה בציורים פרימיטיביים התואמים את המסופר.

לא רוצה לגן,

כתבה: חנה גרשוני, איורים: תרצה ורד, עס-עובד, 1993, 24 עמ', אות גדולה, מנוקד, בצבעים.

סיפור דידיקטי שמטרתו להשפיע על ילד בן חמש, דניאל, שישנה את דעתו וילך לגן, אעפ"י שבראשית היום החליט להישאר בבית.

המסר הפשוט שבסיפור הוא, שאין צורך להיכנס לקונפליקט עם הילד שמביע רצונו לא ללכת לגן ביום מסוים.

מותר לו לילד להיכנע למצב-רוח של הימנעות משגרה יומיומית, ולהעדיף להישאר בבית.

הילד אינו מסוגל לראות את הנולד ולהעריך מה יותר טוב -- וסיפור של אמו משפיע על שינוי החלטתו.

הספר ודאי יעזור להרבה אמהות כשהן עומדות בסיטואציה דומה.

כתבה: אסתר זיו, איורים: רנה גנוסר, 42 עמ' "מסדה", 1993, מנוקד.

בספר שני סיפורים, בסדרת "שלום קריאה".

הסיפורים מוגשים על-פי שיטת השכתוב הדידקטי של פרופ' שלמה הרמתי. מטרת הסדרה להגיש לילדים הצועדים צעדיהם הראשונים בקריאה עצמית לאחר שסגלו לעצמם את טכניקת הקריאה.

השיטה מקפידה על משפטים קצרים, על בהירות הטקסט, ועל עימוד גרפי, וכולם יחד מקילים על הקריאה העצמית.

יש בסיפורים דיאלוגים -- בספר שלפנינו בין ילד ואמו - שבהם עיקרי השיטה מובלטים: מילים שחוזרות, על עצמן הרבה פעמים, והקורא הצעיר אינו צריך לפענח את המלה והוא יכול לקרוא באופן מכני.

הסדרה ממלאת תפקיד חשוב בהרגלת הילדים לקריאה מהנה.

סוניה הכלבה החכמה,

כתב: אנדרי אוסצ'וב, עטיפה וציורים: מדז'יבובסקי, תרגמה מרוסית: זיוה מרקון, עס-עובד 1993, 83 עמ'.

הספר בסדרה - "טוב לקרוא", הסידור מיועד "לילדים שכבר קוראים בעצמם". האות הגדולה, הטקסט מנוקד, האיורים בסגנון קריקטוריסטי בשחור לבן, להוציא את העטיפה שהיא צבעונית.

הסיפור דמיוני, ויש בו הרבה מן הנונסוס.

כלבה יכולה להיות חכמה, ובספרות היפה הנושא של כלב תופס מקום נכבד. בנושא זה יש והסיפור ריאליסטי מובהק, ויש שמעתיקים את הנושא לספרות דמיונית ואף כמו שבספר שלפנינו לז'אנר של ספרות נונסוס, כי הרי לא נשכנע אפילו את הילד הצעיר שכלב מבחין בסוגי הפרחים. (22) או לומד לקרוא ולצרף אות לאות (64).

הספר כולו מתמקד בזואופסיכולוגיה ויש בו השלכה מן האנשה על בעלי-חיים. כגון: "כל הכלבות המחנכות צריכות לברך זו את זו לשלום כשהן פוגשות כלבים אחרים (12) או: שיקולים מה עדיף על מה להיות כלב גדול או קטן. (15-16).

על גב הספר נשאל הילד להשיב אם סוניה היתה חכמה או טפשה.

והתשובה ככתוב נתונה בסיפורים. השאלה, אם כי היא אירונית, אינה במקומה. מה שחשוב לציין הוא שהילד ידע שאין כאן סיפור.

צריך להדגיש שהסיפור דמיוני ויש להתייחס אליו כאל נונסוס.

הרפתקאות בסביבה,

כתבה: תרצה ארזי, ציורים: פפי מרזל, הוצאת מודן, 1999, 60 עמי צבעוני.

בספר 4 סיפורים: מים בששון, הנייר, עניין של ענן, ושמש. גיבור הסיפורים איל, ודרכו אנו מתוודעים אל בעיית איכות הסביבה. אנו למדים על זיהום מקורות המים, על מיחזור פסולת לקרטון ולנייר. יש בספר הסבר על ענן טוב וענן רע, והסיפור האחרון על קרני השמש והסיכון לאלה שנחשפים להן.

מסביב לכל סיפור לומד הילד בעקיפין על גורמים שונים הקשורים באיכות הסביבה, על זיהום המים דרך צינורות הביוב, על תעשיות נייר וכריתת עצים, על ענן רע מארובות התעשייה ועל השיזוף המסוכן של קרני השמש. הספר כולו נכתב במגמה ברורה לסייע למורים ולתלמידים העוסקים באיכות הסביבה.

הפיל שרצה להיות הכי,

סיפור וציור: פאול קור, "דביר" 22 עמי, בחלקו צבעוני.

זהו סיפור קצר על פילון שהתקנא בעולם כולו שהוא צבעוני, ורק הוא "אפור - עלוב".

צפור כחולה שהתעופפה בסביבה, רחמה על הפילון, עפה לשדה פרחים, אגרה צבעים וצבעה את כל אפו של הפילון.

אך הפילון הגנדרן לא נתקבל בסביבתו - והפילים "עשו לו מין כזאת מקלחת" וכל הצבע נשטף והכל חזר לקדמותו.

בסיפור שני גיבורים: הפילון, והציפור הכחולה.

הציפור מתוארת כ"קצת שונה, אבל פקחית ונבונה".

היא גם בעלת לב רחום ומוכנה לעזור לפילון המסכן, אך הפילון מורד במציאות הקיימת, ורוצה לשנות סדרים שנקבעו מימים ימימה.

מוטיב זה נפוץ בספרות ילדים, כל ברייה צריכה להשלים עם מה שהטבע נתן לה. כך בסיפורה של מודן, מסיבה של חיות.¹ וגם בסיפרו של פגיס - הביצה שהתחפשה.²

בסיפור שלפנינו מוטיב זה מוגש בצורה המושכת את תשומת לבו של הקורא הצעיר.

(1) מסיבה של חיות, שולה מודן, ציורים: חיים רון, אין ציון שנת הוצאה.

(2) הביצה שהתחפשה, ספר וציור: דן פגיס, ע"ע הדפסה 25 1992.

ספרים הם ידידים

מאת: רות גפן דותן

המפנסיים של אבא (שירים לנועה, נעמה ועתליה)

כתב: צבי ניר, איוריס: אבי כץ, הוצאת: "כנרת" 1993.

כריכה קשה. מדות אלבומיות (25 / 22 ס"מ) 41 ע' (ממוספרים). אות גדולה ומנוקדת. בספרנו 12 ספורים מחורזים, שחלקם מציאותיים בנושאי משפחה, החיים בחצר וכו', וחלקם דימיוניים, על סף האיגיון. (גוננס). הלשון תקנית (פה ושם חריגות בלתי משמעותיות, מהתקן). מסוג הספרים "הפרטיים". במקרה זה, אב כותב לבנותיו; וכך גם במציאותיים וגם באגפם הדימוי.

עשוי לעזור כגרוי לכתיבה (או ספור בע"פ) יצירתית, או/ו ספור שהורים ומחנכי הגיל הנ"ל מבקשים לספר לילדים על עצמם.

הספר הצהוב

(עולם האגדה. אוצר המעשיות המופלא מכל ארצות העולם)

כתב: אנדרו לאנג, מאנגלית: יעל זיידן ומיכאל חזק, איוריס: היי פורד, עריכה: יחיעס פדן, הוצאת: "פחברות לספרות" 1993.

כריכה קשה. גדל מידות (27 / 21 ס"מ) 162 ע'. כיתוב רצוף איור ועיטור + "אחרית דבר" מאת י' פדן, עורך הסידרה. אות בינונית מנוקדת. לפנינו קובץ, 19 מעשיות, חובקות עולם, שחלקן - אולי, אנחנו מכירים מקבצים ומקורות אחרים, אלא שהפעם, לפנינו קובץ בלשון מתאימה מאד גם לספור בע"פ (שכידוע, ספור עיקר קסמו הוא - ספורו). לשון התרגום נקיה, וה"מקור הזר", פרט לעדות עליו, אינו מורגש במרקם הספר. הכיתוב זורם, כמתבקש, בלשון המעשיות.

המבחר רב-גוני ויש בו מקצת מכל המצוי בקבצים כאלה. נוכל להכיר באמצעותו, בע"ח אגדיים ביבשה ובים - עושי להטים ומיקסמים. דמויות פלאיות ועוד ועוד ... כדאי לשים לב כי בספרנו מככבות גם נערות, המוכיחות

בכוחן, חכמתן תושייתן (ויופין) כי העולם שייך לא רק ל... נערים.
ספר מהסוג שילדים יאהבו להאזין לו ומבוגרים לקראו ולספרו להם.
כדאי, במיוחד, לשים לב לאיורי ה"נ פורד, שצוירו במיוחד לספרנו, עת יצא
לראשונה לאור לפני כ-100 שנה.
הספר רצוף גם רישומי שחור-לבן וגם ציורים צבעוניים ועיטורים. כל הנ"ל
נותנים לספר צביון של עולם קסום ומיוחד במינו, בו תמיד תמיד כל אחד
מקבל שכרו - כמגיע לו.
ודאי שכדאי! גם ל"שעת ספור" בבית, בכתה, בספריה. גם ל"קריאה עצמית".
גם כרקע לעבודה ויצירה עצמית בכל תחום.
ו... אל תחמיצו את "אחרית דבר" מעט עורך הסדרה.

יש אדיה על העץ!

אסור להרגיז פיל!

כתב וצילם: עזריה אלון, הוצאת: "כרטא" 1993.

לשני הספרים כריכה קשה. שניהם אלבומיים על נייר משובח. בשניהם אות
מנוקדת וגדולה והם רצופים צילומים צבעוניים ומרהיבים (פשוט מקסימים,
כשלעצמם).

בראשון 9 ספורים, בשני - 11.

כולם מעין כתבות-ספוריות, אפיזודות דרמטיות במפגש שבין המספר, המביא
לנכדו (ולכל הילדים) רסיסים מביקוריו בפארקים הספאריים באפריקה. כולם,
כאמור אפיזודות אמיתיות ולכן אמינות, המובאות בהומור ואהבה, בהתבוננות
מעמיקה ורגישה, תוך כדי סיפוק מידע מדוייק בכיתוב וצילום, על מה
ש"באמת קרה והיה".

ילדים, שרובם זוכים לראות ולפגוש אותם בע"ח בעיקר בגני חיות ובספארי
שלנו, ודאי יהנו מאד מהספורים מארץ מוצא בעלי החיים האלה, וודאי
שישמחו לדעת עובדות מענינות וחשובות עליהם.

חלומנו הוורוד של לופי

כתב: גרעון שפירא, ציורים: ליהי שפי, הוצאת: "אלף" מהדורה שניה 1989.

כריכה קשה. 176 ע' באות בינונית ומנוקדת. לא חדש - אך זה עתה הגיע

לידינו. לפנינו ספרו הראשון של המחבר (וראה גם מס' 7). לפנינו ספר-ספור, מעשיה מורחבת, בסגנון הומוריסטי ופקחי (ותקני). ספר הרפתקאות דימויני למדי. גבורו הראשי הנו צב. מואנש, החי, פועל וכו' - בחברת בע"ח מואנשים כמותו.

גבורנו (הצב) יוצא מקרב משפחתו האוהבת לדרך נדודים (ואם תרצו - במסע אל ההתבגרות) בחיפוש אחרי "חלום ורוד" ובדרכו נקלע, למפגשים, עימותים, עם עשרות בע"ח נושאי שמות מלאי הומור ושנינה. עם כל אלה קורות לו (ואתו) הרפתקאות "מפחידות" ו"מותחות", עמידה במבחנים, אכזבות ונצחונות (על עצמו ועל אחרים), הוא לוחם מלחמת צדק וגובר על סכנות. זוכה להנאות, לידידות, אך גם לקנאות, לשנאות. עד, שכמובן, כמו בכל מעשייה טובה, הוא מגיע אל המנוחה והנחלה - כשחוא מגלה לעצמו כי "החלום הורוד" בעקבותיו יצא, נמצא אתו ולידו (ובבת זוגתו הצבה "אטיית", אותה הוא נושא לאשה). בספרנו, מאחר שמדובר ב"צב", גם אזכורים לספורי צבים שונים, ולמשלי אזופוס - (הצב והארנב).

מהנה מאד לנדוד עם בע"ח קטנים כ"טולי התולעת" ו"דיצו הצרצר", להפגש עם אריה, נמר, פיל ועוד עשרות בע"ח באוויר, בים, ביבשה. לכל אוהבי מעשיות, גבורת החלש, תעלולים ושאר הרפתקאות.

הנסיך הגבן

כתב: געון שפירא, ציורים: כריסטיניה קדמון, הוצאת: "שולב" 1992.

כריכה קשה. 128 ע' באות בינונית ומנוקדת. רצוף עיטורים ואיורים צבעוניים. לספרנו, בין 38 פרקיו (+ אחרית דבר) - מעשיה מורחבת - בה מעורבים גם בני אדם וגם בעלי חיים, מוטו, מפיו של לא אחר אלא ... חמור (ניקנור החכמור).

"אומלל הוא מי שחש עצמו כך, ולא, מי שאחרים סוברים שהנו אומלל". בספרנו כל מרכיבי המעשיה: נסיך גבן, נסיכה יפהפיה, אהבה גדולה, מפגשים ופרדות, דמויות אגדיות ומיקסמים, וכמובן, סוף טוב ורסיסי "החתול במגפים" (ניקנור החכמור) "רפאינזל" "אגדת שלושה וארבעה" "חליל הקסם" ועוד, על רקע מלחמות ונדודים, דבקות במטרה וסכנות - כשלונות ונצחונות. "רעים" ו"טובים" ורעיונות פילוסופיים כגון "רדיפת השררה, היהירות ומעשי העוולה שהמיטו עליך אסון" (שם ע' 77) ועוד ועוד - וכמובן גם סוף טוב והכל טוב! כל זאת בלשון חולמת לתכנים ולסוגה, רצוף המצאות הומריסטיות (לפעמים

על גבול הסאטירה) המעלות גם חיוך וגם מחשבה. "מותח" למדי (על אף שהיה ברור מההתחלה כי בסוף יהיה טוב).
ספר-ספור מהנה גם בעיצובו האמנותי (האיורים המעבירים אותנו לעולמה הפלאי של המעשיה) וגם במירקמו הספורי.

בפעם הראשונה

כתבה: נילי ארונוביץ, איורים: זני קרטו, הוצאת: "תמוז - מודן" 1998.

כריכה קשה. מדות אלבומיות (21 / 28 ס"מ) ע' ממוספרים באות בינונית ומנוקדת. אינו חדש, אך אלינו הגיע בעת האחרונה. בספרנו, ללא תוכן עניינים, 16 שירים. המשותף לכולם, בטוי לחוויה ראשונית, כמו בדידות, חרדה, הנאה, תמונות מחיי המשפחה וכו' - חוויות שכיחות לכל ילד וילד. הסגנון קולח, תקני (לרוב). קצוב ומחורז - שביחד יוצרים ביטוי אמין לתחושות העוברות, לכל מי שטרם התנסה, כי הרי זה "בפעם הראשונה". איורי דני קרמן, רובם בדמויות (שכולן ממוסגרות, כמו מציצות מ"חלונות" - המזכירים את איוריו לספרי י. אטלס). מן "החלון" נשקפים פניו של "האני המדבר" תואמות לתכניו, גם בצבע וגם בהבעתן ול"מצב רוחו" של הביטוי השירי.

הספר כולו - כל שיר לחוד וכולם ביחד, טובים כעזר לילדים המחפשים לא אחת בטוי אישי ואינם מוצאים. טוב גם כגרזי לבטוי אישי של "פעם ראשונה" (ונוספת) של הקורא. כדאי להחזיקו על מדף בספריה ובכיתה צעירה; גם לקריאה וגם כעזר לכתיבה יצירתית וגרוי לשילוב אומנויות שונות (כולל תנועה ומחול).

ספר שירים לילדים: "הדודה ואני"

כתבה: מיכל פינדל-גרץ, ציירה: לילך פייסון, הוצאת אופיר ת"א 1992. מנוקד.

מאת: אדלינה קליין

דודה אסתר הניבטת לקורא מהחלק הראשון של רישומי המחברת, הינה דמות בעלת אופי רווגוני. אופיה מוכר, ידוע, אך לעיתים גם בלתי צפוי בהחלט. הדמות אמינה ומציאותית. מדברת אל כולם מגדול ועד קטן. זוהי דמות היודעת להסתדר בכל מקום בין בעיר ובין בכפר.

הדודה אסתר היא בעצם דודה שכולנו מכירים. יש בה הרבה מאוד חדות חיים אשר באים לביטוי יומיומי בכל שתעשה או תאמר. הדודה, שהדמיון מפליג אצל הקוראים, הרואים אותה: גדולה, חזקה ונמרצת. ואשר בעצם כולם רוחשים סביבה, ומבצעים אחר הוראותיה - בכל שעות היום והלילה, היא בעצם אדם מאוד שברירי ואנושי. היא נועצת בדעותיהם של הילדים: (עמ' 10) "יום אחד הגיעה הדודה אסתר / נכנסה לחדרי קטנס מתהדר / לבושה בחלוק מְבֵד מְלֻמְלָה / וְקָרָא לְעֶבְרִי: "נו, איך תְּשַׁמְּלָה?! ברור שהתשובה שקיבלה מהילדים, מגיעה: "תְּשַׁמְּלָה - נוֹרָאָה". אין כל מחיצה בינה לבינם. היא נלקחת כשווה בין שווים ולכן התשובה ישירה ופוסקת. הקונפליקט מבלתי ההבדל בין עולם המבוגר ועולם הילד וההתלבטות שבאה אחריה... מה צריך להגיד: חצי אמת? שקר? או את האמת עצמה? לאי ההבנה הזאת, ולעוד כאלה, לא נמצאו מעולם פתרונות, אבל תמיד היו השאלות נשאלות.

מהות השירים הקצרים שנכתבו סביב לעולמה של הדודה אסתר (החודרת בשלל צבעוניותה ו"מימדיה" לעולמם הפרטי של הקטנים) מעשירים אותם מהפן של פרקי היכרות קצרים ויומיומיים, שאינם נפסקים. הנושאים המועלים חיוניים ביותר בשל צורת ההיכרות הקרובה שיש בה הרבה דמיון לחיקוי. הרגעים הדידקטיים בהיכרות זו נובעים בעיקר ברגעי ההתלבטות כפי שהוזכרו, ושכולנו מכירים - מה לאמר? ומה לעשות? שהופכים עם הזמן למהלכים טבעיים ומובנים. נראה שאין כאן זלזול מאף צד. יש כאן כבוד הדדי רב. ולמידת "איך להלך בין הטיפות ולהשאירן שלמות."

לדודה זו שבסיפור, כלכל אדם, יש רצון להישאר טבעית. להערכתה, אינה עושה דבר שאינו נכון, ואף לא טורחת לשנות הרגליה ואופיה. בשל סוג כזה של דודות, עשויים הילדים למצוא אצלה יחד עם כל חסרונותיה הרבה מאוד מעלות טובות, מפני שהיא מגלמת יושר וכנות הקרובים לעולמם הם - דברים מובנים. כמו הצורך לאכול ממתק, או הצורך להשתובב.

היות וכך, צפוי כי הדודה תקבל גם הערות אחדות מצדם על דברים שאין לה בהם שום מושג. כמו למשל הרגליה הרעים כעירונית לקטוף פרחים. בעיני הקטנים זוהי עבירה שאין עליה מחילה ונאמר לדודה: (עמ' 16) "תִּפְרַח זָקוּק לְמַעַט אֶדְמָה / לְמִי-הַגְּשָׁמִים, לְשִׁמְשׁ חֶמָה, / קֵד הוּא צוֹמֵחַ וְקֵד מִתְחַדֵּשׁ / אִם יִקְטְפוּהוּ - מִיָּד יִתְגַּבֵּשׁ" ... ומי אומר שמהילדים לא לומדים?

בחלק השני שבספר זה נגלים שירים כמו "ילד רע" או כמו "השָׁעוֹן יָשׁוּן". הכתיבה מקורית, חודרת ועשירה בראייה נרחבת לנפש הילד. בהחלט ראוי ומומלץ לקריאה ולהנאה. האיורים בסגנון קריקטוריסטי מוסיפים חן רב ומשתלבים בתוכן.

לפעוטות

מי החבר שלי -
 סדרה לפעוטות,
 כתבה: אמנואלה בוסולטי,
 תרגום עברי: רחל שוורץ,
 איירה: אנטלינה אבטיילו,
 כתר, 24 עמ' מנוקד.
 ספר מתוך סדרה הבנויה על עקרון עיצוב דומה
 כשהדפים מחוברים בקפיץ מתכתי.
 סדרה מתורגמת מאיטלקית ועל הכריכה מצויר תנין
 שעניו הם שני חורים גדולים, כשהופכים את הדף
 (העשוי קרטון עבה ומצופה) מתגלה ציור של חיה
 אחרת שענייה גם הם חורים קטנים יותר, וחוזר
 חלילה.

לכיתות נמוכות

סינטורן פילה קטנה
 מאוד,
 מאת: נורית זרחי,
 איירה: הלה חבקין,
 הוצאת הקה"מ, 21 עמ'.
 מנוקד.
 ספור על פילה קטנה שנחטפה מאמה בידי ציידים
 ונמכרה לבעלי קרקס אכזריים אבל לעזרתה נחלץ
 הילד מילוש שמחזיר אותה לאם בג'ונגל. הסיפור
 מובא בתוך סיפור מסגרת, שבו מספר אב לילדין
 תמרי ומיכאל את עלילות הפילה, ותמרי משוכנעת
 ש"בטח שזה סיפור, אבל אם זה ככה בסיפור אז
 בטח זה ככה גם בעולם".

ספר המטוס ושפר
 העיר,
 ספר העיר, כתבה
 ואיירה: דונטה מונטנרי.
 ספר המטוס, כתבה:
 אמנואלה בוסולטי,
 אייר א. מקליני, נוסח
 עברי: רחל שוורץ,
 הוצאת עתר, 16 עמ'.
 שני ספרים המעוצבים באותו אופן: כשהופכים דף,
 מתגלה ציור נוסף השייך לנושא כל זוג עמודים יוצר
 תמונה בכל דף יש חלון שדרכו רואים משהוא מהדף
 שתחתיו. בין התמונות: "מבוך ושמו עיר" "איך חיים
 אנשים בעיר".

החברות נרקמת בין "חילזי השבלול" ל"חרוצית הנמלה" החברות התחילה כאשר, לילה אחד, פינה החלזון מקום לנמלה בקונכייתו. חרוצית ורוח הסתו עוזרים להפוך את חילזי חזרה על גחונו, לאחר שהתהפך על גבו.

חברות מופלאה,
כתב: אלי בקר, איירה:
לאורה ורבין, סער,
27 עמ' מנוקד.

גיא, גיבור הסיפור צריך להתמודד עם העובדה שהוריו נפרדו.
אביו הקים משפחה חדשה ובשל כך מזניח את גיא, אם כי בסוף הסיפור הוא מופיע ומחדש את הקשר.

אבא של שבת,
כתב: אלי רווח, ציירה:
כריסטינה קדמון,
הוצאת נגה-קט, 24 עמ'.

ספר חדש של מיריק שניר המיועד לילדי גן המתכוננים לעלות לכיתה א', ולצועדים צעד ראשון לקריאה עצמית.

כולם אומרים שלום,
כתבה: מיריק שניר,
איורים: שלומית
זהר-אורן, הקיבוץ
המאוחד, 60 עמ', אות
גדולה ומנוקדת.

זהו קובץ שירים מחורזים, קצרים וקצביים. יש בהם התייחסות קלילה למרכיבים המצויים בשפה כמו: זכר ונקבה, יחדי רבים, שאלות ותשובות, הפכים ועוד.

נושאי השירים לקוחים מעולמו הרגשי של התלמיד ומסביבתו. החריזה והחזרות מיועדות להקנות את הקריאה תוך שעשוע ושילוב לימוד עם הנאה והנאה עם לימוד. את הספר מלווים איורים צבעוניים וחיננים של שלומית זהר-אורן המשלימים את הכתוב.

לשרגא יש כובע מצחייה נצחי, שמסתיר את שערו הגינגי כרס ענקית וידי זהב, והוא יודע לתקן ממש הכל. לכן הוא נקרא בוקר אחד, שבועיים לפני סוף החופש הגדול, לביתו החדש של נועם, לתקן את הפיצוץ בצינור שבחדר האמבטיה. נועם אוהב את האומן אהבה גדולה ומקבל אותו בשמחה.

צריך לקרוא לשרגא,
כתבה: אביבה ליפשטיין,
אייר: יניב שמעוני,
הוצאת "דובדבן" 1993,
40 עמ' מנוקד.

תוך כדי העבודה עולה נושא כתיב א' שנועם עומד להתחיל ללמוד בה. מסתבר שנועם די חושש וחרד. שרגא נותן לו כלי פלא מיוחדים ומסביר לו איך

להשתמש בהם. נועם מגיע לכתה א', ומתגבר על
הבעייה שלו (סודי).

לכיתות בינוניות

שני ילדים משועממים בחופש הגדול בולשים אחרי
שכן חדש, עם אופנוע שחור גדול, הנכנס לגור בבנין
שלחם. בלשות וחרפתאות ברוח הימים האלה
ובסגנונם: לוחמי נינג'ה, החלל החיצון, קסדות,
מעילים שחורים (וכל אותן דמויות המעסיקות את
רואי הסרטים העכשוויים).

יונה ספר משלבת בכשרון רב ובמתח אלמנטים
עכשוויים של חיי ילדים היום, יחד עם ערכים של
חברות, נאמנות וזהירות. "דברים משתנים, שום דבר
לא נשאר כשהיה" אומר הגיבור האופנוען של
הספור, אבל גם להגיש זאת בצורה חדשה, מקורית
ומעניינת.
ספר מומלץ.

קבוצת ילדים, 3 בנים ובת הם חבורת "היד
השחורה", בלשים חובבים שלא מתביישים לפנות
לעזרת המשטרה כשהעניין מסובך.
בספר זה הם פותרים ארבע תעלומות - פריצה, זיוף,
הברחה וגניבה. כל עמוד שני בספר מאויר, ובאיור
רמז המוביל לפתרון התעלומה, והקוראים יכולים
לבחון את עצמם ולהפוך לבלשים חובבים.

לכיתות גבוהות

תלמידי כתות י"א, ואלונה מכתה י', יוצאים
כמשלחת תלמידים לפולין, אל מחנות ההשמדה.
ספורים מן השואה ומן ההיסטוריה היהודית
משובצים בתוך מסע של ילידי הארץ אל העבר
של בני משפחותיהם ושל עמם. מה ראו? מה חשו?

האופנוען משביל
הזהב,
כתבה: יונה ספר, צייר:
אודי טאוב, מסדה,
1993, 80 עמ', מנוקד.

הרפתקאות חבורת
"היד השחורה",
כתב: ה. יורגן פרס,
תרגום: יהודית אביטל,
הוצ' כרמא, 1992, 128
עמ', לא מנוקד.

הם ירו גם בעורבים,
כתבה: עדינה בר-אל,
עם-עובד, 1992, 127
עמ', מנוקד.

על מה שוחחו ביניהם? מועלה בצורה מרתקת וקליטה ע"י המספרת.

זה אמנם ספר נוסף על השואה אך מוגש בצורה אחרת: מן יומן מסע אל העבר - אשר ילדי הארץ, עם שמות כמו אלונה, נועה, נמרוד ואחרים ועם בעיותיהם העכשוויות - מתמודדים עמו.

ספר נוסף של סמדר שיר בסדרה התיכונים. שירלי ונעמה הן שתי חברות תלמידות תיכון. נעמה תלמידה חרוצה ורצינית המתכוננת ללמוד משפטים. שירלי - אלופה בהתחמקות מהכנת שיעורים ובחינות, יפה גנדרנית - ורוצה להיות דוגמנית. היא מנסה להיבחר ל"נערת הג'ינס" הולכת לועדת קבלה - וההמשך מפתיע.

ספר שטחי, אם כי משובץ בהגיגים "פילוסופיים" על הקשר בין שכל ויופי, ועל סטראוטיפים.

הספר עוסק בעולם החוויות במחשבות בשאלות בפחדים ובכאבים של הילדים בספר 19 מדורים ובכל אחד מהם שירים וסיפורים העוזרים לילד להתמודד עם בעיותיו פחד, מצבי רוח, גרושן במשפחה מוות וכו'.

הספר מכיל ממיטב היצירות של הסופרים והמשוררים בישראל, לספר מצורף מדריך ובו מבוא על הטיפול וההדרכה באמצעות יצירות ספרות.

הפרקים מלווים בהצעות רבות ומגוונות לפעילויות. בסוף המדריך רשימות ספרים בנושא הביבליותרפיה.

נערת הג'ינס

(סדרת התיכונים)

כתבה: סמדר שיר,
ספרית מעריב 1991,
127 עמ', לא מנוקד.

להפליג עם פופו

כתב: אדיר כהן, איירה:
אורה איתן, הוצאת רכס.
1993, 235 עמ', מנוקד.

משוט בארץ

חידון עחוזי בספרות ילדים. בנושא ירושלים

מאת: אלונה דה בוטון.

במסגרת הנושא השנתי - שאלו שלום ירושלים - קיימנו במחוזנו חידון בספרות ילדים.
החידון התנהל בארבעה שלבים:

שלב א חידון כיתתי בכתב:

- בשלב זה נתבקשו התלמידים לקרוא חמישה ספרים העוסקים בירושלים:
1. אריות בירושלים מאת שמואל הופרט, ספר הרפתקאות בירושלים עם איחודה לאחר מלחמת ששת הימים.
 2. הבכור לבית אביי מאת דבורה עומר, ספרו של אליעזר בן יהודה, מחייה השפה העברית.
 3. סומכי מאת עמוס עוז, המתאר חיי ילד בירושלים של ימי המנדט.
 4. פורץ המחסומים מאת עמוס בר, המתאר את חיי הפלמח ואת הקרבות על שחרור ירושלים.
 5. יומן מלחמה פרטי מאת גלילה רון פדר המתאר את קורותיהם של חבורת נערים בזמן מלחמת השחרור בירושלים.

שלב ב חידון בית ספרי בעל-פה:

- שני התלמידים אשר זכו במקומות הראשונים בכל כיתה, עלו לשלב חידון בית ספרי ונתבקשו לקרוא ספר נוסף:
6. ילדי עקיבא ואני מאת יהואש ביבר, המתאר בהומור דמויות ססגוניות בירושלים.

- שלב ג חידון במסגרת טיול לאתרים אשר הוזכרו בספרים הנ"ל.
זוכה אחד מכל ב"ס במחוז הוזמן להשתתף בשלב הבא, שלב של טיול/חידון והיה עליו לקרוא את הספר:
7. ילדי הבית המוזר מאת משה בן שאול:

השאלות הוגשו בכתב לתלמידים במקומות בהם התקיים הארוע המופיע בשאלה.

חלק זה של החידון התקיים בשיתוף המנחים והמדריכים של הקק"ל. (לקראת החידון/טיול קיימנו סיור הכנה בו נקבעו האתרים בו יבקרו הילדים בטיולים).
בשיאו של החידון/טיול קויים מפגש עם הסופרת גלילה רון פדר.
כל משתתף בחידון/טיול זכה בתעודה של הקק"ל שהעידה על השתתפותו בחידון, ועל נטיעת עץ על שמו ביערות ירושלים.

שלב ד' חידון הגמר, אשר התקיים באולם בבאר-שבע.
מתוך משתתפי החידון/טיול עלו לגמר עשרים וששת התלמידים שצברו את מרב הנקודות בחלק זה של החידון, והיה עליהם לקרוא את ספורו של שי עגנון "מאוייב לאוהב".

בשלב הגמר היו שני חלקים, בחלק האחרון השתתפו עשרה תלמידים.
כל המתמודדים בשלב הגמר זכו בפרס אישי (ספר חדש)
שלושה תלמידים זכו במקומות הראשונים, הם זכו בפרסי ספרים אישיים, וזיכו כל אחד את בית ספרו, באישורים לרכישת ספרים לספרית בית הספר.

ארגון החידון:

החידון אורגן במסגרת הנושא השנתי "שאלו שלום ירושלים" במחוז הדרום, בראשות הגברת אריאלה בלומנטל, מפקחת, יו"ר וועדת ירושלים במחוז.
בחדש אוקטובר 92, פורסם בחוזר המנהל המחוזי דבר החידון, לוח זמנים, ונוהלי ההשתתפות. מורים ספרנים הוזמנו להשתתף בפגישות מיוחדות אשר התקיימו אחת לחודש ובו נדונו שלבי החידון, הוצעו דרכים להגשת הספרים בקריאה מונחית, התקיימו שעורים מודגמים, והוכנו שאלונים לשלבים הראשונים של החידון.

עם פרסום דבר החידון, נרשמו אליו 80 בתי ספר במחוז. כאשר נתבקשו בתי"ס להגיש את שם חזוכה, הוגשו 56 שמות. כל חמישים וששת התלמידים השתתפו בטיול לירושלים אשר במסגרתו התקיים השלב השלישי של החידון, וזאת תוך כדי סיורים ובקורים באתרים שונים אשר הוזכרו בספרים. השאלות לחלק זה של החידון הוכנו ע"י צוות שהתנדב לכך מתוך המורות הספרניות במחוז. (מורות אלו השתתפו בטיול/חידון ובסיור ההכנה לקראתו, אשר התקיים בחופשת הפסח) בהדרכת המנחים והמדריכים של תנועת המורים למען קק"ל.

לטיול/חידון נלוו הורים, מורות ספרניות, מנהלות ביי"ס, ומאבטחים. ואלי הצטרפו הילדים מדרום המחוז ומקריית מלאכי. המפגש בין שתי הקבוצות התקיים בתחנה הראשונה שהיתה בקבוץ קרית ענבים, אולם סוכם כי כל

אוטובוס יהיה עצמאי, וזאת על מנת למנוע בזבוז זמן מיותר של המתנה המסלול התנהל על פי האתרים המוזכרים בספרים. (כאשר רובם מוזכרים ביותר מספר אחד). בסופו של הטיול התארחנו באולם "רוטשילד" אשר במשרד החינוך והתרבות, שם קיבל את פנינו מר גרשון ברגסון ראש מדור ספרות ילדים ונוער, במקום התקיים מפגש עם הסופרת גלילה רון פדר. הטיול/חידון התקיים בתאריך: כט בניסן תשנ"ג-20.4.93 תשובות הילדים לחידון נבדקו ע"י צוות המורות הנ"ל. לשלב הגמר עלו עשרים וששה ילדים. שלב הגמר של החידון התקיים באולם "היכל התרבות" בבאר-שבע, בתאריך: יט' באייר תשנ"ג-10.5.93 בנוכחות 800 תלמידים מן המחוז.

השאלות לשלב זה של החידון הוכנו ע"י שלוש חברות צוות ההנחייה של ספרות ילדים במחוז: המורה אורנה הראל, המורה רבקה קניידל, והחמ. במהלך תקופת ההכנות לחידון נשלחו ע"י החמ. מכתבים לסופרים אשר ספרם נבחר להשתתף בחידון, והם נתבקשו לשגר אלינו את שאלת המחבר. שאלות הסופרים הופנו אל המתמודדים בשלבו הסופי של החידון. את חלקיו השונים של החידון ליוו קטעים מוסיקליים (להקת החליליות של בי"ס אוריין ב"ש). המחזות של קטעים שונים מתוך הספרים (תלמידי ביח"ס לאמנויות "עמי-אסף" דימונה). חבר השופטים: יו"ר מר גרשון ברגסון, גברת אריאלה בלומנטל וגברת יפה גרייף מנהלת מרפ"ד דימונה. את השאלות בדקו במהלך החידון צוות המורות הספרניות אשר היו שותפות למהלך הכנת החידון כולו, בהנחיית הגברת רבקה קניידל. התפאורה ואביזרים להמחזה הוכנו ע"י צוות המורות לאמנות מדימונה בהנחיית המדריכה יפית מלכה. טיפול בתקציב והעברת תשלומים שונים בוצע ע"י מחלקת החינוך של עיריית דימונה, באמצעות המרפ"ד בהנהלתה של הגברת יפה גרייף.

תיקוני טעויות

מסיבות של אי הבנה, לא נמסרו עלי-ההגהה לבדיקה ע"י המגיהים, ונפלו שיבושים במאמרים שבחוברת א' (77).
יש במאמרים טעויות, שקוראינו, שהם וודאי אינטליגנטיים, יסיקו שחלו חילופי אותיות כגון: "איסטיא בלגינתכם" במקום "איסטר"א" (עמ' 27), או: "להתנגב במקום להתגנב" (עמ' 5), או: "המתגברת במקום המתגברת" וכן שגיאות בפסיקו או העדר גרשיים. כן נכנסו שיבושים בהעברה מהרצאה בעל-פה למאמר שבכתב.
אנחנו מודים לגב' הרצליה רז שהעירה והאירה את עינינו לשיבושים שבחוברת ומבקשים את סליחתם של קוראינו.
המערכת

SIFRUT YELADIM VANOAR
JOURNAL FOR CHILDRENS' AND YOUTH LITERATURE

Decem 1993, Vol XX No. 2 (78)
ISSN 0334-276X
Editor G. BERGSON

Deborah Haneviah Str.
Lev-Ram Bldg.
Jerusalem, Israel

CONTENTS

THE ZEEV PRIZE FOR 1993

Greetings - Amiram Gil, Dr. Shimshon Shoshani, Nurit Dabush, Zvi Tzameret	
The Judges Considerations: Prof. Zohar Shavit, Dr. Menucha Gilboa, Gershon Bergson.	3
The Prize winners Replies: Dina Dzialtelovski, Raaya Harnik, Pua Hershlag,	
Ehud Ben Ezer, Amos Bar, Yisrael Lerman,	8

STUDY AND RESEARCH

Holocaust Day	
New Books on the Holocaust - Zilla Ron.	25
Between Despair and Hope - Gershon Bergson	36
Children Don't Read - Ronald Yove	38
Parallels between "The Prince and the Poor" & "The Two Oras" - Shlomit Yanai.	42
The Secret of Zanizbar the Mouse - Yardena Hadas.	46

METHODOLOGY

The Zoo in Rhymc - Dina Danielli, Yardena Hadas.	50
--	----

REVIEW

A Pleasant Meeting with Animals - Miriam Roth.	54
At First Sight - G. Bergson	57
"Books are Friends" - Ruth Geffen-Dotan	60
My Aunt & I - Adelina Klein.	64

FROM THE BOOKSHELF	65
-------------------------------------	----

FROM OUR WORLD

The District Quiz in Childrens Literature - Alona Deboton	69
Contents in English	73
Contents in Hebrew.	74

התוכן

פרס זאב לשנת תשנ"ד

ברכות: עמירם גיל, ד"ר שמשון שושני, גב' נורית דבוש, צבי צמרת.
נימוקי חבר השופטים: פרופ' זהר שביט, ד"ר מנוחה גלבונו, גרשון ברגסון,
דבריהם של מקבלי הפרסים: דינה דז'טלובסקי, רעיה הרניק, פועה הרשלג,
אהוד בן עזר, עמוס בר, ישראל לרמן,

3	עיון ומחקר לקראת יום השואה
25	ספרים חדשים בנושא השואה - צילה רון
36	בין יאוש לתקווה - גרשון ברגסון
38	אז הילדים אינם קוראים - רונאלד יובה
42	"כפילים" ב"בן המלך והעני" ו"אורה הכפולה" - שלומית יונאי
46	הסוד של העכבר זנאיבר - ירדנה הדס

מתודה

50	ביבר בחרוזים - דינה דניאלי וירדנה הדס
----	---------------------------------------

ביקורת

54	מפגש נעים עם בעלי היים, צחוק משהרד מפחז, חמש מכשפות חזרו לביתן - מרים רות
57	במבט ראשון - גרשון ברגסון
60	ספרים הם ידידים - רות גפן דותן
64	"הדודה ואני" - אדלינה קליין
65	ממדף הספרים

משוט בארץ

69	חידון מחוזה בספרות ילדים בנושא ירושלים - אלונה דה בוטון
73	תוכן באנגלית
74	תוכן בעברית

המשתתפים בחוברת:

גרשון ברגסון - חוקר ספרות ילדים, רות גפן-דותן - חוקרת מכללת תל-חי, אלונה דה בוטון - מדריכה מחוזית לספרות ילדים בדרום, דינה דניאלי - מרצה מכללת בית ברל, ירדנה הדס - מרצה סופרת ומבקרת במכללת בית ברל, שלומית יונאי - משרד ראש הממשלה גנזך המדינה, אדלינה קליין - משוררת ומבקרת, צלה רון - מבקרת חוקרת ספרות ילדים, מרים רות - סופרת ומבקרת.